

UiO : **Det juridiske fakultet**

Nektelse av samvær etter barneloven.

Kandidatnummer: 697

Leveringsfrist: 25.4.2013

Antall ord: 17 988

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
2	REGELEN OM SAMVÆR I BARNELOVEN	2
3	HØYESTERETTSDOMMER OG LITTERATUR	4
4	PRINSIPPER OG VERDIGRUNNLAG.....	7
4.1	Barnets beste.....	7
4.2	Det biologiske prinsipp.....	9
4.3	Samværsrett for andre enn foreldrene.	10
5	GENERELT OM SAKENE FRA LAGMANNSRETTE.....	11
5.1	Forholdet til dom fra tingretten.	11
5.2	Antall saker pr år.	12
5.3	Saker fordelt etter lagdømme.	12
5.4	Part av utenlandsk opprinnelse.....	14
5.5	Barna.....	15
5.6	Bruk av sakkyndige.	16
6	LAGMANNSRETTSPRAKSIS – SAKSTYPER.....	17
6.1	Momenter som blir tillagt vekt i rettsavgjørelser.	17
6.1.1	Vold og trusler.....	18
6.1.2	Rusmisbruk.	30
6.1.3	Høyt konfliktnivå og lojalitetskonflikt.....	34
6.1.4	Fare for bortføring.....	37
6.1.5	Bruk av samværsordning som et middel til å få bli i landet.....	42
6.1.6	Barnet ønsker ikke samvær.	43
6.1.7	Mistanke om seksuelt misbruk.....	47

6.1.8	Ved spesielle behov	53
6.1.9	Spesielt der mor blir nektet samvær.....	58
7	AVSLUTNING	59
8	KILDER.....	60
8.3	Litteratur	60
8.4	Nettsider.....	60
8.5	Domsoversikt.....	61

1 Innledning

Tema for denne oppgaven er nektelse av samvær etter barneloven. Da svært få saker kommer for Høyesterett, er det gjort en gjennomgang av lagmannsrettspraksis for å finne hvilke momenter retten vektlegger når samvær blir nektet. Til illustrasjon av hvilke momenter lagmannsretten finner avgjørende, er det tatt med en del eksempler fra praksis i lagmannsretten. Jeg har funnet frem til 108 saker fra lagmannsretten hvor samvær ble nektet for en av barnets foreldre.

Praksis er funnet med utgangspunkt i publiserte dommer fra Lovdata.

«I [Lovdata](#) finner man dommer og kjennelser fra samtlige lagmannsretter i fulltekst og i sammendrag. Hvor langt tilbake i tid dette gjelder, avhenger litt av hvilken lagmannsrett det dreier seg om, de fleste løpende innlegginger starter i 1995. Før den tid er avgjørelser som er publisert i RG (f.o.m 1933) og enkelte lagmannsrettsavgjørelser som er publisert i Rt lagt inn¹»

I kapittel 2 kommer en kort fremstilling av reglene om barns rett til samvær med begge foreldre, og samværsrett for den forelder som barnet ikke bor fast hos.

Kapittel 3 tar for seg høyesterettspraksis og litteratur.

Kapittel 5 ser på generelle tall fra sakene fra lagmannsretten. Det kan være eldre dommer, som ikke er lagt inn på lovdata, men som kan ha innvirkning på de statistiske fremstillingene i kapittel 5.

Nektelse av samvær er unntak fra hovedregelen om at den forelderen som ikke bor sammen med barnet har samværsrett. Det avgjørende for om samvær skal nektes er hensynet til barnets beste, som er omtalt i kapittel 4. Nektelse av samvær må begrunnes særskilt og det er denne begrunnelsen som har hovedfokus i denne fremstillingen. De

---

¹ Praktisk rettskildelære. En innføring av Pål A. Bertnes & Halvor Kongshavn: nettutgave

momenter retten trekker frem når samvær ikke er til barnets beste er tatt for seg i kapittel 6.

Bak hver rettsavgjørelse er det en helhetsvurdering hvor flere momenter virker inn. Kapittel 6 er delt inn etter de forskjellige momenter som retten vektlegger. Det er for eksempel overgrep, barn i lojalitetskonflikt, risiko for bortføring, barn som ikke ønsker samvær. Dommene er forsøkt plassert i den gruppen hvor hovedtyngden av begrunnelsen ligger.

2 Regelen om samvær i barneloven

Reglene om samvær mellom barn og foreldre, er nedfelt i lov 8. april 1981 nr.7 om barn og foreldre (bl.) i kapittel 6.

Det er lovens utgangspunkt at et barn skal få ha samvær med begge foreldrene.

Bestemmelsen i bl. § 42, 1 ledd blir betraktet som en prinsipperklæring om barns rett til å ha samvær med begge foreldre. Det er foreldrene som har ansvaret for at denne retten blir oppfylt. Det gjelder samværet med de rettslige foreldrene. Om barnet er adoptert er det samværet med adoptivforeldrene det gjelder for og ikke de biologiske foreldrene.

Barnet kan ikke kreve dom for sin rett og har da heller ingen mulighet til å få en slik rett tvangsfullbyrdet.

En prinsipperklæring om barns rett til samvær er også ment til å påvirke den alminnelige holdning til samværsretten og understreke betydningen av et barns behov for kontakt med begge foreldrene.

Etter gjennomgang av lagmannsrettspraksis fant jeg en dom hvor lagmannsretten fant det hensiktsmessig å fastsette dom for barnas rett til samvær med far, LE-2002-838. Barna var to jenter på femten og tolv år.

Mor motsatte seg samværsrett for far, fordi jentene ikke ønsket samvær. Hun sa at døtrene kunne få ha samvær med far dersom de selv ønsket det. Mor var bekymret for at

far kunne gjøre forsøk på å tvangsgjennomføre samvær mot barnas vilje om han fikk samværsrett.

Far mente at samværsnekt ville være til hinder for senere etablering av kontakt mellom ham og døtrene. Han la ned påstand om at han skulle få rett til samvær i den utstrekning barna ønsket det.

Lagmannsretten mente at dom for barnas rett til samvær ville ivareta alle parter interesser. Far var skikket til samvær og en slik dom markerte at et visst samvær ville være til barna beste. Samtidig ga en slik dom ingen konflikt i forhold til barnas egen oppfatning av samværsspørsmålet. Den gav ingen bekymring for et eventuelt krav fra far om tvangsfullbyrdelse av hans samværsrett, men ga ham et godt grunnlag for å nærme seg jentene i deres tempo. I og med at barna var såpass gamle at de selv kunne gjennomføre samvær, eller motsette seg et pålagt samvær de ikke ønsket, var det til deres beste at dommen fastslo deres rett til samvær i stedet for samværsrett til far.

En forelders rett til samvær med sitt barn er fastsatt i bl. § 43, 1. ledd. Det er et grunnleggende synspunkt at det er til barnets beste å opprettholde god kontakt med begge foreldrene etter et samlivsbrudd, men også om foreldrene aldri har bodd sammen og om kontakten ellers har vært sporadisk.

Opprinnelig var retten til samvær bare lovfestet dersom foreldrene hadde levd sammen etter barnets fødsel. Da måtte far fremsette krav om samvær. Men etter endring i loven i 1989 ble den lovfestete samværsretten utgangspunktet også i de tilfeller hvor foreldrene aldri hadde levd sammen.

Ved avgjørelsen av omfanget av samværsretten er det et "barnets beste" kriterium som skal legges til grunn jf. § 48. I "barnets beste" kriteriet ligger det også at det er en verdi i seg selv for barnet å kjenne til sitt biologiske opphav.

Bl. § 43, 1. ledd 3. pkt. kan samværsrett nektes etter avgjørelse i retten. Denne bestemmelsen var ny ved lov av 7. april 2006 nr.6. Bestemmelsen presiserer at samvær skal nektes om det ikke vil være til det beste for barnet.. Denne endringen tar særlig sikte på overgrepssituasjonene, se Ot. Prp. 103 (2004-2005): Om lov om endringer i barnelova mv.(omfang av samvær, styrking av meklingsordningen, tiltak for å beskytte barn mot

overgrep, foreldreansvar etter dødsfall, tilbakebetaling av bidrag mv.), heretter kalt Ot. Prp. 103 (2004-2005)

Siden utgangspunktet i loven er at det skal være samvær mellom barn og begge deres foreldre, må en nektelse av samvær begrunnes særskilt. Det skal, i følge rettspraksis, ganske tungtveiende grunner til for å nekte samvær, se for eksempel Rt. 1995 s.946 og Rt. 1996 s.888.

3 Høyesterettsdommer og litteratur

Litteratur som tar for seg nektelse av samværsretten i forhold til barneloven er Backer: Barneloven, kommentarutgave (2. utgave), Smith/Lødrup: Barn og foreldre (7. utgave) s 180-185, Lødrup/Sverdrup: Familieretten (5. utgave) s.391-392 og Sandberg, noter til barneloven §§ 42 og 43 i Gyldendals rettsdata.

Det er svært få saker som går videre til Høyesterett.

Jeg har kun funnet fire dommer fra Høyesterett hvor samvær nektes etter barneloven.. Det er ingen av nyere dato. Dommene er Rt. 1987 s.456, Rt. 1987 s.598, Rt. 1986 s.638 og Rt. 1983 s.897.

Litteraturen trekker frem hensyn som det er relevant å legge vekt på når det kan være aktuelt å nekte samvær for den ene forelderen. Barnets beste etter bl. § 48, er hovedkriteriet for avgjørelsen om samvær.

Hovedregelen er at barnet skal ha kontakt med begge foreldrene og det skal mye til for å nekte en forelder samvær. Det er fordi barnets behov for å kjenne og ha kontakt med sitt biologiske opphav blir ansett som et argument som det særlig skal vektlegges på ved vurderingen av om samvær er til barnets beste.²

---

² se Gyldendals rettsdata, note 115 til barneloven

Personlige forhold ved forelderen er den viktigste årsaken til at samvær nektes.³ Personlige forhold kan være flere ting. Det kan være personlige egenskaper ved forelderen som gjør at samvær kan være uheldig for barnet⁴. Helseproblemer, spesielt psykisk sykdom, rusmisbruk, fengsling og boforhold faller inn under personlige forhold. Om det er spørsmål om å nekte samvær på grunn av personlige egenskaper må, det dreie seg om negative egenskaper som ligger utenfor normal variasjonsbredde, se Rt.1989 s.148. For eksempel så nevner Rt. 1971 s. 204 mental ubalanse med voldsomme raseriutbrudd.

Et sterkt motsetningsforhold mellom foreldrene er ikke til hinder for samvær, men det kan begrunne samvær med overgangsordninger hvor retten utformer samværet. Høyesterett har gitt dommer hvor samværsretten har vært begrenset, helt ned til kun 2 ganger årlig, av 4 timers varighet og under tilsyn, se Rt. 1994 s.1394. Denne dommen understreker dessuten det ansvar begge foreldre har for at samvær skal bli gjennomført.

Om den ene av foreldrene har sterke motforestillinger mot samvær og med det skapt motvilje hos barnet, uttalte Høyesterett i Rt. 1976 s.1479 at om retten skulle bøye av for motviljen, ville den ordning loven har påbudt som den normale, lett kunne bli uthulet. Dette viser at det skal mye til for å nekte samvær.

Men fordi en hele tiden skal ha barnet beste i fokus kan resultatet i det enkelte tilfelle bli at samvær nektes. Se Rt. 1986 s.368 og Rt.1987 s.598.

Saken i Rt. 1986 s.638 var om et barn som ikke kjente sin far, men trodde stefar var far. Hun var nå over fire år og hadde ikke hatt kontakt med far siden hun var ett år gammelt. Hun hadde ikke noe minne om sin far og ikke noe savn av ham Foreldrenes samliv var preget av konflikter, vold og trusler. Det å påtvinge mor det oppfølgingsarbeid som måtte kreves av henne om samvær skulle gjennomføres, ville forsterke hennes angstnivå og redusere hennes omsorgsevne. Dette ville ikke være til barnets beste.

---

³ Lucy Smith, Peter Lødrup, Barn og foreldre, 7. utgave, s. 180

⁴ Inge Lorange Backer, Barneloven Kommentirutgave, 2. utgave, s 392

I Rt.1987 s.598 ble hensynet til barnets integrering i den nye familien sammen med mor, stefar og småsøsken avgjørende for at far ikke fikk samværsrett. Mors fikserte holdning til far kunne sette barnet i en lojalitetskonflikt i forhold til stefar, om samvær ble gjennomført. Barnet kjente ikke sin biologiske far. Retten uttalte at det bør «vises varsomhet med å bygge på en alminnelig presumpsjon for at samværsrett vil være til barnets beste.» I tilfeller hvor foreldrene ikke har bodd sammen Men samtidig understreket retten at det skulle ganske tungtveiende grunner til for å nekte enhver samværsrett, selv om foreldrene ikke hadde bodd sammen.

I Rt. 1995 s.946 fikk far samværsrett. Her uttaler førstvoterende at det må være riktig å bygge den formodning at «det er til barnets beste å ha samvær også med en far eller mor som barnet ikke har bodd sammen med.». Om barnet ikke kjenner far og en relasjon må bygges opp fra grunnen, så må en viss utrygghetsfølelse ved samværet i en begynnelse godtas.

Det blir tatt forbehold om at det må vurderes om det ikke foreligger andre konkrete forhold som kan føre til en annen konklusjon.

Det som skiller Rt. 1987 s. 598 fra Rt.1995 s.946, er at det i sistnevnte sak ikke var noe motsetningsforhold mellom foreldrene som kunne gjøre samværet til en påkjenning for barnet.

Selv om Rt.1995 s. 946 skulle avgjøres etter de gamle reglene, fra før lovendringen i 1989, mente Høyesterett at det måtte være riktig å bygge på dagens syn, om at det var til det beste for barnet å ha samvær, også med en far eller mor som barnet ikke hadde bodd sammen med.

Risiko for barnebortføring kan føre til nektelse av samvær.⁵

I Rt. 1983 s.897 ble far nektet samvær med sin sønn fordi far tidligere hadde benyttet seg av samværet til å ta sønnen uberettiget med seg til sin bopel i USA. Høyesterett

---

⁵ Lucy Smith, Peter Lødrup, Barn og foreldre, 7. utgave, s 180

mente at det forelå en reell og nærliggende fare for at far igjen kunne misbruke samværsretten.

Men om risikoen for bortføring ikke kan vurderes til å være reell, kan den ikke begrunne en nektelse av samvær.⁶ Det må være belegg for frykten, se Rt 1983 s.359.

Det er tilfeller hvor bostedsforelderen motsetter seg samvær, fordi de mistenker samværsforelderen for seksuelle overgrep mot barnet.⁷

I Rt.1989 s. 320 uttalte Høyesterett at det overhode ikke skal tas noen risiko i saker hvor det er mistanke om seksuelle overgrep, spesielt i saker som gjelder omsorgssituasjonen for mindreårige barn. Denne uttalelsen er gjentatt i Rt. 1994 s. 940 vedrørende en sak om samværsrett. I kjennelsen i Rt. 1990 s. 239 blir det ikke gitt midlertidig samværsrett mellom far og barn før en anmeldelse om seksuelt misbruk er ferdig etterforsket. Her sa Høyesterett at det ut fra hensynet til barnets beste ikke ville være riktig å ta noen risiko.

4 Prinsipper og verdigrunnlag.

4.1 Barnets beste

Hensynet til barnets beste er det mest sentrale vurderingskriteriet for alle avgjørelser i barnefordelingssaker. I tillegg til å være et generelt lovmotiv, så skal kriteriet brukes som et bakenforliggende tolkningsprinsipp og selvstendig moment ved skjønnsvurderingen ved avgjørelser vedrørende barnet⁸. Dette gjelder ikke bare for forvaltningen eller domstolene, men også der foreldrene selv skal avgjøre spørsmål knyttet til felles barn.

---

⁶ Inge Lorange Backer, Barneloven Kommentartutgave, 2. utgave, s. 393

⁷ Inge Lorange Backer, Barneloven Kommentartutgave, 2. utgave s.389

⁸ NOU 2008:9, Med barnet i fokus, kap. 6

Saksbehandlingen av barnefordelingssaker, i forhold til hensynet til barnets beste, er i NOU 2008:9, Med barnet i fokus– en gjennomgang av barnelovens regler om foreldre-ansvar, bosted og samvær, pkt. 6.1, oppsummert på denne måten:

«Etter gjeldende rett skal hensynet til barnets beste være det avgjørende kriterium både når foreldrene selv skal avgjøre spørsmål knyttet til barn etter samlivsbrudd, og når spørsmålet skal avgjøres av forvaltningen eller domstolene. Både internasjonale konvensjoner og norske lovregler inneholder bestemmelser om at hensynet til barnets beste skal gå foran konkurrerende interesser. På tilsvarende måte har EMD i sin praksis omkring foreldrenes rett til respekt for familielivet i EMK artikkel 8 i flere avgjørelser uttalt at barnets beste må være et sentralt hensyn. Barnets beste er imidlertid et mangfoldig begrep og har avstedkommet mye diskusjon knyttet til den nærmere fortolkningen. Det er et dynamisk begrep som andre hensyn – også hensynet til likestilling mellom foreldre – må prøves opp mot. Å søke etter omsorgsløsninger som er til barnets beste, er å søke etter det aktuelle barnets erfaringsverden, hva som kan bidra til oppfyllelse av dette barnets særlige behov og dets muligheter.»

Videre sier NOU 2008: 9 noe om vurderingen av hensynet til barnets beste i en konfliktsituasjon mellom foreldrene:

«Det er en nødvendig komponent i omsorg til barns beste at de blir beskyttet av sine foreldre. I enkelte tilfelle kan dette også innebære at en mor eller en far må beskytte sitt barn mot sviktende og utilstrekkelig omsorg fra den andre av foreldrene. Det betyr at enhver forelder som er involvert i omsorg for sine barn, må ha vist eller være i stand til å utvikle tilstrekkelig ansvarlighet og vurderingsevne og vise evne til kontinuitet og forpliktelse i sin utøvelse av omsorg og støtte overfor barnet. Ikke bare bør de overbevise seg selv om at så er tilfelle, men det er til barnets beste at de også klarer å overbevise den andre av foreldrene om dette. I

en rettslig konflikt vil det ofte være til barnets beste at en av foreldrene – eller begge – er i stand til å moderere seg i sine krav og oppfatninger. For den foreldrepart som ikke klarer å moderere seg, kan det av hensyn til barnet beste, være nødvendig å fastsette omsorgsløsninger som regulerer eller begrenser hvordan dennes urimelige og uheldige utspill kan virke på barnet.»

Enhver sak er unik. Ved hver nye sak må det foretas en helhetlig konkret vurdering med hensyn til hva som er barnets beste.

4.2 Det biologiske prinsipp.

De bånd som er mellom barn og foreldre skal som utgangspunkt respekteres og vernes om. Det blir ansett å være en egenverdi å kunne vokse opp sammen med sine foreldre. Barneloven §§ 43 og 43 fremhever betydningen av å bevare relasjonen mellom barn og foreldre i den gjensidige rett de i utgangspunktet har til å ha kontakt med hverandre.

Barnets identitet formes mye ut fra hvor det kommer fra. Det å ha kjennskap til sitt biologiske opphav er viktig for barnets utvikling.

Om ikke det er mulig å vokse opp sammen med mor og far, så i det minste å opprettholde og/eller utvikle en relasjon til dem gjennom oppveksten, gjennom forskjellige former for samvær. Særlig viktig er dette der foreldrene har forskjellig kulturell og religiøs bakgrunn.

Målsettingen med samvær om det ikke er mulig å få til vanlig samvær, må etter LE-2004-87816 være å gi barnet et visst kjennskap til sin far/mor, slik at barnet med tiden kan danne seg et realistisk bilde av sitt biologiske opphav. Det må generelt regnes som viktig selv om ikke kvaliteten på de enkelte samvær nødvendigvis er positive.

4.3 Samværsrett for andre enn foreldrene.

Ved å nekte en av foreldrene samværsrett med barnet, brytes som oftest også bånd til resten av barnets familie på den siden. Dette kan oppleves som vanskelig både for barnet og slektningene. Besteforeldre, tanter og onkler har i utgangspunktet ingen selvstendig samværsrett ved siden av foreldrenes samværsrett. Men i tilfeller hvor den ene forelder blir nektet samvær har nå barneloven § 45, 2. l. en bestemmelse hvor det er åpnet adgang for at den forelder som blir nektet samvær kan kreve at besteforeldrene skal få en selvstendig samværsrett. En forutsetning er at den som er nektet samværsrett ikke får møte barnet under samværet med besteforeldrene.

En forutsetning for samvær med besteforeldrene er her, som ellers, at det skal være til barnets beste.

Det er ikke så ofte besteforeldre har fått selvstendig samværsrett. Det har i min gjennomgang bare dukket opp ett eksempel.

I LB 2007-4090 fikk farmor samværsrett. Det ble i tingretten i 2002 inngått et rettsforlik mellom partene. Etter rettsforliket ble det bestemt at far ikke skulle ha samvær med datteren, men farmor fikk månedlige samvær.

Far reiste i 2006, ny sak mot mor, om at hans samværsnekt skulle oppheves og jenta skulle få ha kontakt etter eget ønske. Mor ble frifunnet. Far anket videre til lagmannsretten.

Lagmannsretten kunne ikke se at forholdene hadde endret seg og opprettholdt det tidligere rettsforlik, hvor farmors samværsrett ble opprettholdt.

5 Generelt om sakene fra lagmannsretten.

5.1 Forholdet til dom fra tingretten.

Etter en gjennomgang av lagmannsrettspraksis har jeg funnet 108 dommer hvor den ene forelder blir nektet samvær med sitt barn.

Hovedsakelig er det far som nektes samvær. I bare 5 av de 108 dommene ble mor nektet samvær.

Som nevnt i innledningen er det saker fra lagmannsretten, hvor resultatet er blitt nektelse av samvær, som undersøkes. De fleste anker tingrettens avgjørelse for å få omgjort dom på nektelse av samvær med sitt barn, dvs. de krever samvær. Jeg har ikke undersøkt på hvor ofte en anke med påstand om samværsrett er blitt tatt til følge av lagmannsretten, da det ikke var tema for oppgaven.

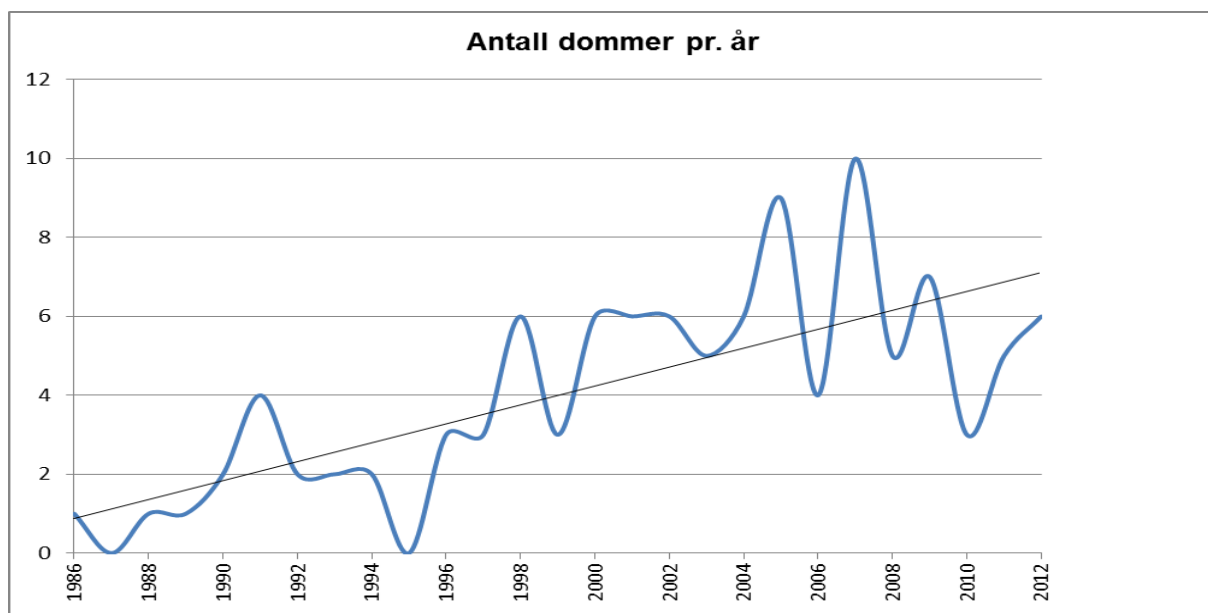
I 80 saker ble avgjørelsen om nektelse fra tingretten opprettholdt i lagmannsretten. En anke kan også følge av dom fra tingretten hvor samvær er gitt, men bostedsforelderen anker med krav om at samværsrett skal nektes I 28 tilfeller har anken blitt tatt til følge.

Noen anker for å få utvidet et begrenset samvær. I LE-1990-445 hadde far fått samvær under tilsyn og anket for å få "vanlig samvær". Mor motanket og krevde nektelse av samvær. Mor fikk medhold

En sak gikk helt til Høyesterett. I Rt. 2007-967 var far var tilkjent vanlig samværsrett fra tingretten med sin åtte år gamle datter. Mor anket og krevde at far ikke skulle ha samvær. Mor fikk medhold i lagmannsretten, far fikk for tiden ikke samvær. Far anket til Høyesterett og fikk der medhold. Han fikk samvær etter en nærmere fastsatt plan.

5.2 Antall saker pr år.

Diagrammet under viser en grafisk fremstilling av antall saker pr. år, hvor resultatet ble nektelse av samvær.

Utviklingen i antall saker over årenes løp ser ut til holde seg ganske stabil, men med en svak trend i økning av antall saker pr. år. Dette gjelder også saker etter 1995, jf. innledningen om når det ble vanlig å legge dommer inn i lovdata. Det var en markant topp i 2007 med ti saker, i 1999 og 2010 var det kun 3 saker, for øvrig har det holdt seg stabilt på fem/seks saker i året etter 1995.

5.3 Saker fordelt etter lagdømme.

Jeg har laget en oversikt over hvordan sakene er fordelt etter lagdømmer. Se tabellen nedenfor. Det er for å se om det var variasjon mellom lagdømmene i antall saker, hvor resultatet ble nektelse av samvær, i forhold til befolkningstallet i hvert lagdømme.

Antall saker i hvert lagdømme og forholdet mellom antall saker og befolkningsmengden.

<u>LAGTDØMMER MED KONTOR - Befolkning per 1/10-2012 (SSB)</u>					
<u>Hålogaland</u>		<u>Frostating</u>		<u>Eidsivating</u>	
Tromsø		Trondheim		Hamar	
Finnmark	74 509	N-Trøndelag	134 114	Hedmark	193 479
Troms	160 013	S-Trøndelag	301 805	Oppland	187 394
Svalbard	2 527	Møre og Romsdal	<u>258 956</u>	Romerike (Akersh)	<u>259 012</u>
Nordland	239 227	Befolkning	<u>694 875</u>	Befolkning	<u>639 885</u>
Jan Mayen	<u>18</u>				
Befolkning	<u>476 294</u>				
Antall saker	8	Antall saker	13	Antall saker	18
Antall saker i forhold til befolkning.	0,0017 %	Antall saker i forhold til befolkning.	0,0019 %	Antall saker i forhold til befolkning.	0,0019 %
<u>Gulating</u>		<u>Agder</u>		<u>Borgarting</u>	
Bergen		Skien		Oslo	
Sogn og Fjordane	108 624	Vest-Agder	174 168	Buskerud	268 304
Hordaland	496 509	Aust-Agder	112 572	Østfold	281 243
Rogaland	450 176	Telemark	170 643	Oslo	621 332
Sirdal (VA)	<u>1 830</u>	Vestfold (-Svelvik/Sande)	<u>223 132</u>	Akershus(-Rom.)	<u>305 718</u>
Befolkning	<u>1 051 39</u>	Befolkning	<u>680 515</u>	Svelvik/Sande	15 377
				Befolkning	<u>1 499 74</u>
Antall saker	14	Antall saker	19	Antall saker	36
Antall saker i forhold til befolkning.	0,0013 %	Antall saker i forhold til befolkning.	0,0028 %	Antall saker i forhold til befolkning.	0,0024 %

Som tabellen viser er det ikke de store variasjonene i antall saker fordelt etter lagdømmene. Agder har flest saker i forhold til innbyggere, mens Borgarting har flest saker i totalt. Gulating har færrest saker i forhold til innbyggere, mens Hålogaland har færrest i totalt.

Før 1995 gikk 7 saker for by- eller herredsrett som etter deling av Eidsivating ville sortert under Borgarting. For å få et mest mulig likt utgangspunkt for å sammenligne antall nektelser i forhold til innbyggertallet i de forskjellige lagdømmene har jeg i denne beregningen kun tatt med saker fra 1990 og senere. Det er kun for Eidsivating jeg har funnet dommer fra 1980 tallet. En god andel av sakene fra Eidsivating er fra gamle Eidsivating og ville ut fra dagens lagdømmestruktur gått under Borgarting lagdømme. Derfor har jeg flyttet 4 dommer fra Eidsivating til Borgarting fordi den behandelende tingrett, den gang by- herredsrett, ville sortert under Borgarting lagmannsrett i dag.

5.4 Part av utenlandsk opprinnelse.

I mange av avgjørelsene i lagmannsretten er den part som blir nektet samvær, eller begge parter av utenlandsk opprinnelse.

I tilnærmet 46 % av dommene var den forelder som ble nektet samvær av utenlandsk opprinnelse.

I 51 av de 108 sakene, var det opplyst at minst en av partene ikke var opprinnelig norsk. I 9 saker kom det frem at begge parter opprinnelig ikke var fra Norge. Borgarting hadde flest saker hvor den part som ble nektet samvær var av utenlandsk opprinnelse, det gjaldt i 19 av 36 saker. Flere var dog blitt norske statsborgere før saken kom opp for domstolen.

I de fleste saker hvor den ene parten ikke opprinnelig var norsk kommer det klart frem av dommen hvor parten kommer fra, men det skjer også at det i dommen står at parten venter på avgjørelse av oppholdstillatelse, eller iverksetting av utvisningstiltak, og en derav forstår at parten ikke er norsk.

Saker hvor minst en av partene ikke er opprinnelig norsk, fordelt etter lagdømme.

Hålogaland: 5 av 8 saker, dvs. 62,5 % av utenlandsk opprinnelse

Frostating: 7 av 13 saker, dvs. 53,8 % av utenlandsk opprinnelse

Eidsivating: 6 av 18saker, dvs. 33,3 % av utenlandsk opprinnelse

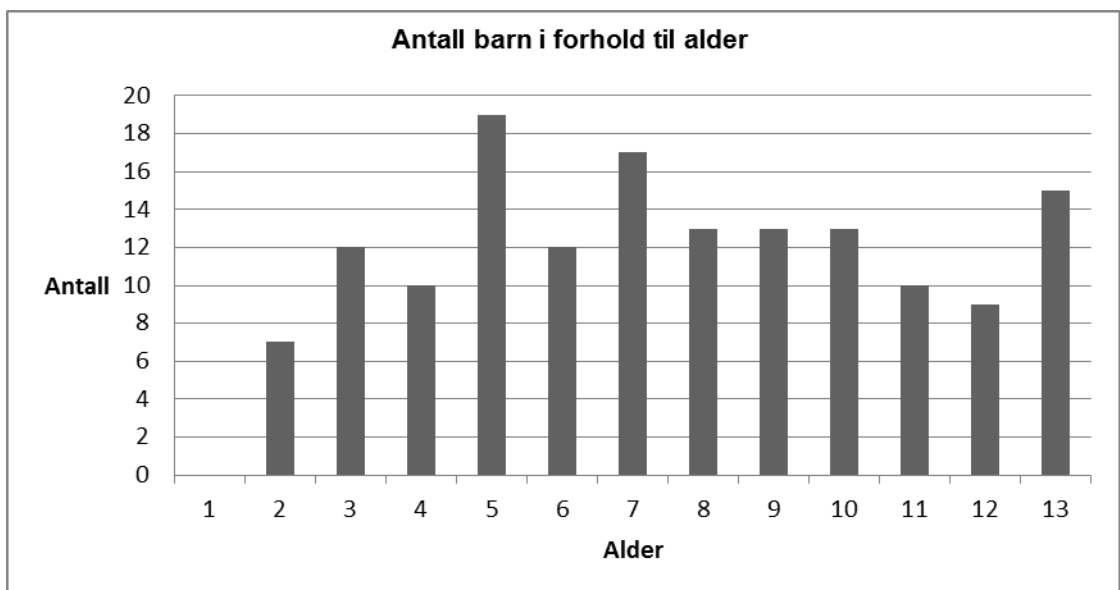
Gulating: 5 av 14 saker, dvs. 35,7 % av utenlandsk opprinnelse

Agder: 9 av 19 saker, dvs. 47,3 % av utenlandsk opprinnelse

Borgarting: 18 av 36 saker, dvs. 50 % av utenlandsk opprinnelse

5.5 Barna

I de fleste saker angikk avgjørelsen om nektelse av samvær ett enkelt barn. Det var fordi foreldrene som oftest kun hadde et felles barn. Men det hendte at saken gjaldt for et av flere felles barn, eller alle barn som paret hadde felles. Det høyeste antall barn i en søskenflokk var 5 barn, som tilfellet var i LF- 2001-118.

Barnas alder varierer fra 0 til 16 år. Gjennomsnittlig alder ligger på rundt 7, ½ år, mens det var flest femåringer. Det var 7 barn som var under 3 år og 15 barn som var 13 år eller eldre. En kunne jeg ikke finne alderen på.

5.6 Bruk av sakkyndige.

Det er utstrakt bruk av sakkyndige i saker hvor det er aktuelt å nekte samvær. Hovedsakelig er de sakkyndige psykologer, både privatpraktiserende og ansatte i det offentlige helsevesen. Ofte har de en spesialitet, som klinisk psykologi eller barne- og ungdoms psykologi.

Det kan være at dommen titulerer sakkyndig som psykologspesialist, for eksempel i LB 1999-872, uten at det står hva denne spesialiteten består i. Uttrykket psykologspesialist⁹ betyr at vedkommende har videreutdanning innen forskning eller et spesialfelt innenfor psykologi.

Det er oppnevnt en del psykiatere som sakkyndige. I LE-1988-579 ble sakkyndige titulert overlege uten at spesialiteten var nevnt, eller hvilken avdeling vedkommende var overlege på.

I LH-2007-738 er den sakkyndiges status klinisk pedagog,¹⁰ som er en videreutdanning for spesialpedagoger med mastergrad, eller hovedfag i pedagogikk/spesialpedagogikk.

Det kan være en eller flere sakkyndige oppnevnt i hver sak, uten at det nødvendigvis har noen sammenheng med sakens kompleksitet.

Ofte blir de samme sakkyndige som var oppnevnt av tingretten også brukt av lagmannsretten. De kan bli oppnevnt under ankeforberedelsene for å utarbeide nye rapporter for retten, eller de forklarer seg som vitner på bakgrunn av de undersøkelser de gjorde på vegne av tingretten. Om barna eller foreldrene har vært til behandling av psykolog, psykiater eller under BUP, forklarer gjerne disse seg som vitner i saken.

---

⁹ www.psykol.no, Norsk psykologforening.

¹⁰ www.kliniskepedagogersforening.no

Klare anbefalinger fra de sakkyndige om at samvær ikke er til barnets beste, blir sterkt vektlagt av retten. Men det kan være tilfeller hvor de sakkyndige anbefaler samvær, men hvor retten likevel mener det er til barnets beste å nekte samvær.

Er saken tilstrekkelig belyst, blir ikke bruk av sakkyndige nevnt i dommen, se for eksempel LH- 1999-12, hvor en far ble nektet samvær med sine to sønner på grunn av tidligere bortføring av barna til hans hjemland.

6 Lagmannsrettspraksis – sakstyper.

6.1 Momenter som blir tillagt vekt i rettsavgjørelser.

Det er sjeldent en enkelt årsak til at samvær nektes. Årsaken er gjerne sammensatt av flere faktorer som avveies mot hverandre. Her som ellers må disse avveiningene foretas med det overordnede mål for øyet, at resultatet skal være til barnets beste i det konkrete tilfellet.

Årsaken til at resultatet blir nektelse av samvær, er gjerne sammensatt av flere forhold og egenskaper vedrørende både far og mor. Forhold og egenskaper vedrørende barnet spiller også inn.

Overgrep i form av trusler og voldsutøvelse mot barnet og mot den barnet bor sammen med, både under samlivet og etterpå er ofte avgjørende for at samvær nektes.

Begrepet «overgrep» omfatter i tillegg til seksuelle overgrep, både psykisk og fysisk voldsutøvelse. Begrepet omfatter også det å være vitne til vold. Det å være vitne til vold kan være skadelig for barnet og medføre at barnet er redd for samværsforelderen.¹¹

---

¹¹ Ot. Prp. Nr. 103 (2004-2005), kap. 10, s. 54

Det blir tatt hensyn til hvordan dette har påvirket barnet og hvordan det har påvirket den barnet bor hos. Bostedsforelderens evne til å legge forholdene til rette for samvær og til ta vare på barnet ved et samvær, er med i vurderingen av om samvær i den gitte situasjon er til barnets beste.

Det er ofte høyt konfliktnivå mellom partene, med barna i sentrum. Barna opplever konfliktene både før og etter bruddet mellom foreldrene, også om foreldrene aldri har bodd sammen.

Kilder til konflikter mellom far og mor kan være forskjellig kulturell bakgrunn med dertil forskjellig verdisyn, religion, holdninger til oppdragelsen av barna, holdninger og forventninger til mannsrollen og kvinnerollen i samfunnet, alkohol- og stoffmisbruk og beskyldninger om seksuelt misbruk av barnet.

Det er flere saker hvor barnet selv uttrykkelig ikke ønsker samvær. Det er ikke alltid like klart hvorfor barnet ikke ønsker samvær, men barna er i disse sakene såpass gamle at deres mening blir sterkt vektlagt. Det er ikke alltid retten har noe å utsette på samværsforelderens samværsevne, men resultatet blir likevel nektelse av samvær fordi barnet ikke ønsker samvær.

6.1.1 Vold og trusler.

I mange saker blir samvær nektet pga. trusler og vold rettet mot den barnet bor fast hos, det vil si mor, og mot barna. Vold og trusler kan forekomme under samlivet til mor og far, men også etter bruddet mellom dem. Det blir tatt hensyn til hvordan dette påvirker barnet og omsorgspersonen for barnet.

De saker hvor vold og trusler er tema ser resultatet ut til å henge sammen med problematikken rundt omsorgsevnen til mor. Det viktigste for at et barn skal ha det bra, er at de har en stabil og god omsorgsperson i det daglige. Far er den som utøver vold og trusler. Han beskrives med en personlighet som er dominerende, aggressiv og voldelig. I flere tilfeller har far i tillegg et rusproblem som gjør at hans personlighet kommer enda sterkere frem. Kvinnene og barna har levd under et regime som har gitt dem betydelige

og ofte varige problemer. Etter mor har kommet ut av samlivet med far, blir mors tilværelse beskrevet som angstfylt.

I flere saker er far tidligere domfelt for vold mot mor. Om ikke det foreligger en dom så er det for retten blitt sannsynliggjort at vold har funnet sted. I flere tilfeller har mor fått diagnose posttraumatisk stresslidelse (PTSD) som følge av samlivet med far.

Posttraumatisk stresslidelse er en psykisk diagnose. Den blir, i denne sammenheng, brukt som forklaring på hvorfor omsorgsevnen til den som barnet til daglig bor hos vil kunne bli redusert om samvær tillates. Det kan derfor være av interesse å få vite mer om hva denne lidelsen går ut på. Følgende beskrivelse er hentet fra Verdens helseorganisasjons oversikt med Klassifikasjon og Diagnostiske kriterier, Psykiske lidelser og atferdsmessige forstyrrelser. (WHO IDC-10) diagnose nr. F 43.1

Dette sier WHO IDC-10 om Posttraumatisk stresslidelse [PTSD]

«Oppstår som forsinket eller langvarig reaksjon på en belastende livshendelse eller situasjon (av kort eller lang varighet) av usedvanlig truende eller katastrofal art, som mest sannsynlig ville fremkalt sterkt ubehag hos de fleste. Predisponerende faktorer (f eks kompulsive eller asteniske personlighetstrekk) eller nevrose i sykehistorien, kan senke terskelen for utvikling av syndromet eller forverring av forløpet, men er verken nødvendige eller tilstrekkelige til å forklare forekomsten. Typiske trekk omfatter episoder der traumet blir gjenopplevd gang på gang i påtrengende minner («flashbacks»), drømmer eller mareritt, med en vedvarende fornemmelse av «nummenhet» og følelsesmessig avflatning, distansering fra andre mennesker, ingen respons på omgivelsene, anhedoni (mangel på evne til å føle glede og lyst) og unngåelse av aktiviteter og situasjoner som minner om traumet. Det foreligger vanligvis en tilstand med forhøyet autonom alarmberedskap og vaksomhet, økt skvettenhetsreaksjon og søvnløshet. Angst og depresjon er vanligvis forbundet med ovennevnte symptomer og tegn. Ikke sjelden oppstår selvmordstanker. Debuten kommer etter traumet med en latensperiode på fra få uker til måneder. Forløpet er svingende, men bedring kan forventes i de fleste tilfellene.

Hos noen få pasienter kan tilstanden få et kronisk forløp over mange år, med eventuell overgang til en varig personlighetsforandring.»

Det er frykten for at samvær mellom far og barn skal forverre mors angst i den grad at det vil gå utover hennes evne til å være en god omsorgsperson for barnet i det daglige, som gjør at dette taler mot samvær.

Mors helsetilstand ellers og hennes psykiske robusthet blir det tatt hensyn til også uten at hun har fått noen psykisk diagnose, når spørsmålet om samvær mellom barn og far vurderes. Om hennes omsorgsevne i det daglige kan svekkes merkbart, vektlegger gjerne retten dette ved avgjørelsen av om samvær skal tilkjennes eller nektes for far.

Et eksempel på at far ikke fikk samvær med sin tre år gamle datter, fordi en samværsordning vil kunne få uheldige følger for mors omsorgsevne er LH 1994-496. Mor ble ansett for å være ressurssvak og umoden. Selv om mors frykt for far ble ansett for å være irrasjonell, kunne ikke retten se bort fra den. Barnet hadde ikke tidligere hatt kontakt med far. Far var dessuten utvist og uttransportert fra Norge, men oppholdt seg her ulovlig.

Det er tilfeller hvor mor og barn er bosatt på hemmelig adresse og under ny identitet for å skjerme dem fra en voldelig og kontrollerende far. Det kan virke beroligende for mor og gi mor og barn en større trygghet i hverdagen. Samvær under slike omstendigheter, også der den skjer under tilsyn, gir en risiko for at barnet skal røpe sensitive opplysninger, som kan gjøre det lettere for far å finne ut hvor de bor. Dette taler mot samvær.

Særlig klargjort ble dette i Ot. Prp. 103 s. 36:

«Departementet mener det i praksis vil være vanskelig, og normalt også umulig, å ivareta behovet for beskyttelse gjennom sperret adresse og fiktiv identitet samtidig som en trusselutøver har del i foreldreansvaret, samværsrett, eller opplysningsrett. Det kan ikke forventes at et barn under samværet skal klare å la være å røpe så vesentlige forhold i sin tilværelse som hvor han eller hun bor. Å utsette barnets omsorgsperson for al-

vorlige trusler vil gjennomgående skape en tilværelse av konstant frykt som kan virke svært ødeleggende for både omsorgspersonen og barnet. Etter departementets syn må dette ansees å være direkte omsorgssvikt overfor barnet fra trusselutøverens side.»

Etter at denne Ot. Prp. ble lagt frem ser vi en endring i avgjørelsene av lagmannsretten. Flere av dommene trekker frem hensynet til bevaring av hemmelig adresse når samværsspørsmålet skal avgjøres. Men hensynet ble vektlagt også tidligere.

Se for eksempel LF 2001-118 som kom før Ot. Prp. 103 hvor retten sier at risikoen for at far gjennom samværsutøvelsen skal få vite hvor barna bor utgjør et ekstra psykologisk press for mor og barn.

I LG 2006-143480 fikk ikke far fikk samvær med to barn på tre og fire år. I denne saken ble fars historie med voldsbruk avgjørende for resultatet om å nekte samvær.

Retten anså det nærmest for sikkert at den skjerming som mor forsøkte å oppnå fra far ikke vil la seg opprettholde om samvær ble tillatt. Men så uttalte retten at «det klare utgangspunkt må være at den forelder som barnet bor fast med ikke kan påregne domstolens aksept for ønske om å unngå samvær fra den annen forelder ved å flytte, eller gjennom etablering av ny identitet/hemmeligadresse» selv om disse tiltakene skjer med myndighetens medvirkning og etter politifaglige trusselvurderinger.

Denne siste uttalelsen synes å stå i strid til uttalelsen i Ot. Prp 103.

I flere tilfeller er far også diagnostisert med dyssosial personlighetsforstyrrelse. Diagnosen blir brukt der far viser en adferd hvor de personlige egenskapene dreier seg om negative egenskaper utover normal variasjonsbredde. Det kan derfor være av en viss interesse å få vite noe mer om hva denne lidelsen går ut på. Følgende beskrivelse er hentet fra Verdens helseorganisasjons oversikt med Klassifikasjon og Diagnostiske kriterier, Psykiske lidelser og atferdsmessige forstyrrelser. (WHO IDC-10) F. 60.2

Dette er en psykisk tilstand, en diagnose (F.60.2) som kan stilles om minst tre av følgende seks punkter er oppfylt:

1. Markert tendens til å gi andre skylden, eller til å rasjonalisere sin adferden som har brakt pasienten i konflikt med samfunnet.
2. Manglende evne til å oppleve skyldfølelse eller til å lære av erfaringer, særlig straff.
3. Meget lav toleranse for frustrasjon, lav terskel for aggressive utbrudd, inklusiv voldsbruk.
4. Manglende evne til å opprettholde varige forhold, men uten vansker til å etablere slike.
5. Markert og vedvarende ansvarsløs holdning og ignorering av sosiale normer, regler og forpliktelser.
6. Kald likegyldighet for andres følelser.

Disse diagnosekriterier er også nevnt i LA 2006-121791

Dette sier WHO IDC-10 om dyssosial personlighetsforstyrrelse.

«Personlighetsforstyrrelse kjennetegnet ved likegyldighet for sosiale forpliktelser og uttalt mangel på forståelse for andres følelser. Det foreligger stor diskrepans mellom atferd og gjeldende sosiale normer. Atferden er ikke særlig påvirket av negative erfaringer, herunder straff. Pasienten har lav frustrasjonstoleranse og lav terskel for aggresjonsutbrudd, herunder voldshandlinger. Det er en tendens til å bebreide andre, eller til å gi plausible rasjonaliseringer for den atferden som bringer pasienten i konflikt med samfunnet.»

Der diagnose ikke er stilt, blir ofte fars personlighet og væremåte beskrevet i lignende vendinger når nektelse av samværsrett skal begrunnes. Da særlig om far ikke klarer å sette barnets behov foran sine egne, eller om han er mest opptatt av sin konflikt med mor og den urett han mener er blitt begått mot han.

Om barnet selv har vært utsatt for trusler eller vold fra far, eller vært vitne til at mor har vært utsatt trusler eller vold spiller inn ved vurderingen når hans samværsrett skal avgjøres.

Vold og trusler mot den forelder barnet bor fast hos (dvs. mor) kan føre til at mor får nedsatt omsorgsevne. Nedsatt omsorgsevne hos mor er den vanligste årsaken for nektelse av samvær. Men nedsatt omsorgsevne for mor er også med i vurderingen av om samvær er til barnets beste ved for eksempel mistanke om seksuelle overgrep, rusmisbruk eller ved høyt konfliktnivå mellom foreldrene.

Nedenfor referer jeg til 34 saker som hovedsakelig ble avgjort på grunnlag vold og trusler.

Et eksempel på dom hvor far blir nektet samvær med sin sønn på grunn av mors angstlidelse etter samlivet med far er LE 2012-14905. Mor har utviklet posttraumatisk stresslidelse som en følge av den psykiske og fysiske mishandling hun ble utsatt for i samlivet med far. Etter lagmannsrettens syn «vil ikke den fordel det er for et barn å ha kontakt med en far det ikke har kjennskap til, veie opp for den reduksjon i mors omsorgsevne som måtte forventes om samvær igangsettes.»

Se LH 2007-32236, LA 2006-121791, LA 2000-827 om lignende problemstillinger.

I LF 2012-125825 ble far nektet samvær med sin to år gamle sønn.

Mor hadde fire særkullsbarn før hun fikk en sønn med far.

Mor og far var gift og bodde sammen i seks måneder før de ble separerte.

Mor forklarte at det korte samlivet var preget av psykiske og fysiske overgrep og ellers krenkende opptreden mot både henne og hennes barn. To av hennes særkullsbarn har hatt så traumatiske opplevelser i forhold til far at de har fått behandlingsbehov ved BUP.

Mor har sterke reaksjoner i forbindelse med at barnet skal ha samvær med far.

Sakkyndige mente at det var en betydelig risiko for at samvær ville kunne føre til at mor ikke maktet sin omsorgsoppgave. Neste skritt ville kunne bli fosterhjemsplassering for alle barna.

I LB 2011-102010 ble far nektet samvær med sin elleve år gamle sønn. Sønnen hadde store psykiske problemer. Gutten hadde fått diagnosen posttraumatisk stresslidelse og senere en ADHD diagnose. Lagmannsretten mente det var overveiende sannsynlig at far hadde utøvd vold mot ektefelle og sønn.

Gutten var redd for far og hans symptomer var blitt forverret etter samvær. Guttens psykiske problemer var alvorlige og vil trolig vedvare i lang tid. Han trengte all den trygghet og stabilitet han kunne få. Det var ikke til gutten beste at samvær ble tilkjent.

Se LA 2004-6856 og LF 1991-412 om lignende problemstillinger.

I LF 2009-96263 ble far nektet samvær med sine to barn på 14 og 8 år. Begge foreldrene kommer opprinnelig fra Iran. Mor var bare 14 år da hun giftet seg med far, som da var 29 år gammel. De fikk tre barn sammen før mor brøt ut av ekteskapet.

Far har gjennom en årrekke utøvd psykisk og fysisk vold mot mor og barn. Fars terrorregime kulminerte i at far drepte sin eldste sønn på ca. 14 år, og truet nesteldste sønn med at det ville gå ham like ille om han ikke oppførte seg i tråd med fars ønsker. Far ble for dette dømt til 20 års fengsel.

Mor fikk diagnosen posttraumatisk stresslidelse. Barna ble påført psykiske skader som følge av fars terrorregime. Retten mente det ville være uheldig for den møysommelige prosess det var for barna å skulle helbrede så omfattende psykiske skader, om far fikk samvær.

I LB 2008-20738 ble far nektet samvær med sin syv år gamle sønn. Forholdet mellom foreldrene hadde vært turbulent. Far var tidligere dømt for vold mot mor.

Gutten ble eksponert for mye av konfliktstoffet mellom far og mor og bar tydelig preg av det. Et samvær ville kunne påvirke gutten negativt, noe som kunne lede til nye problemer for gutten.

Gutten hadde en positiv utvikling etter at samværene ble stanset. Det var viktigere med ro og trygghet for gutten, fremfor kontakt med far.

Se LB 2008-20063, LH 2007-31595, LB 2001-1614, LB 1998-2577, LA 1992- 519 og RG 1986-504 ble fedre nektet samvær på lignende grunnlag.

En lignende problemstilling var det også i LB 2005-28529, hvor i tillegg risikoen for kidnapping var reell.

I LA 2007-96227 hadde mor har anket en dom fra tingretten, hvor far hadde fått begrenset samværsrett til de to yngste av parets tre barn. De tre barna var 14, 12 og syv år gamle. Far hadde ikke fått samvær med eldste datter, på 14 år, på bakgrunn av jentas egen forklaring for tingretten.

Mor var veldig bestemt på at far ikke skulle ha samvær med noen av barna. Mor hadde fått diagnosen posttraumatisk stresslidelse. Hun bodde på hemmelig adresse med barna.

Sønnen, på 12 år, ga klar beskjed om at han ikke ønsket samvær med far. Yngste datter, på 7 år, ga også uttrykk for at hun ikke ønsket samvær med far, men det var usikkert om dette var hennes egen oppfatning, eller om det var et resultat av mors og søskenes påvirkning.

Lagmannsretten la vekt på at alle tre søsken motsatte seg samvær med far. Lagmannsretten la vekt sterk på den lojalitetskonflikt barna kunne bli utsatt for i forholdet til mor, om samvær med far skulle gjennomføres.

Se også LB 2005-102682 hvor far ble neket samvær med sine to sønner på tolv og åtte år på lignende grunnlag.

I LG-2007-13667 ble far neket samvær med sine to barn på åtte og seks år. Far var tidligere dømt for vold og frihetsberøvelse av barna og av mor. Han innrømmet også bruk

at amfetamin. Han hadde diagnostiserte psykiske lidelser som dyssosial personlighetslidelse og posttraumatisk stresslidelse.

Mor og barn hadde bodd under strenge sikkerhetstiltak, iverksatt av politiet, uten kontakt med familie og venner. Retten var av den oppfatning at samvær, også om det var under tilsyn, innebar en nærliggende og reell fare for at beskyttelsestiltakene kunne miste sin virkning. Det å beskytte mor, som barnas primære og eneste omsorgsperson, var av stor betydning.

Se LB 2005-18837 om en lignende problemstilling.

Se også LF 2007-179221 Her ble trusselen om kidnapping også tatt med i vurderingen.

I LG 2005-149492 ble far nektet samvær med sin fem år gamle sønn. Far var dømt for drapsforsøk på mors bror. Mor hadde gjennom et kort samliv blitt truet og mishandlet av far, noe som hadde gitt henne store psykiske problemer og angst for far. Barnet hadde vært vitne til flere voldsepisoder.

I LE 2005-87816 ble far nektet samvær med sin 3 år gamle sønn. Far hadde ikke bodd sammen med barnet siden det var seks måneder gammelt. Far var opprinnelig fra Danmark og var utvist dit etter en straffedom for vold og trusler mot mor. Til illustrasjon vises det til en hendelse hvor far trengte seg inn i huset der mor oppholdt seg og truet henne med kniv. Retten mente disse opptrinnene var utslag av uheldige sider ved fars personlighet, ikke situasjonsbestemte episoder.

Retten uttalte at den under normale omstendigheter ville dømt til et meget begrenset samvær under tilsyn, men fordi far hadde innreiseforbud var det vanskelig å få til. Å pålegge mor å legge til rette for samvær i Danmark var ikke aktuelt, selv om mor hadde slekt og venner der. Far var neppe interessert i samvær på de premissene heller.

I LF 2003-9253 fikk ikke far samvær med sin fire år gamle datter. Far hadde voldtatt mor og på annen måte forbrutt seg mot henne under og etter samboerskapet. Mor hadde fått diagnosen posttraumatisk stresslidelse.

Om samvær skulle bli gitt innebar det et visst samarbeid mellom partene som kunne medføre at mor ble satt ut av spill som omsorgsperson for jenta.

Se en lignende problemstilling i LG 1998-450

I LF 2001-118 ble far nektet samvær med sine 5 barn. Familien var opprinnelig fra Irak. Etter to år i Norge flyttet mor og barn ut av hjemmet etter å ha blitt utsatt for vold av far. Lagmannsretten fant det utvilsomt at far hadde utsatt familien for systematisk og uforutsigbar mishandling over lengre tid. De levde i frykt for represalier etter at de hadde forlatt ham.

Barna var sårbare og tydelig preget av tidligere opplevelser med far. Retten fant det klart uforsvarlig å gi far samvær.

LB 2001-2258 ble far nektet samvær med to sønner på syv og fem år. Han kom til Norge fra Pakistan etter et arrangert ekteskap med sin norsk/pakistanske kusine.

Far opptrådte etter hvert voldelig og truende i samlivet. Han var opptatt av egne interesser og ikke sitt ansvar som småbarnsfar. Etter bruddet ble far utvist. Mor var allikevel redd for at far skulle kunne gjøre henne noe og bortføre barna. Et samvær med far ville være uheldig for barnas videre utvikling.

Hensynet til mors omsorgsevne ble også ivaretatt ved at retten mente hun burde være fritatt for å bli tappet for krefter i forbindelse med å forberede barna til å besøke far. Det har i denne saken også vært mistanke om seksuelle overgrep fra fars side, men det ble ikke funnet bevist.

I LE 2000-451 delte lagmannsretten de sakkyndiges syn på at hensynet til mors helse måtte veie tungt, fordi hennes omsorgsevne var avhengig av at hun fungerte godt helsemessig.

Så lenge far hadde mulighet for å innvirke på hennes og barnas tilværelse ville hun ikke bli bedre.

I LE 1998-654 ble far, under tvil, nektet samvær med sin seks år gamle sønn. Far var atten år eldre enn mor og var gift for tredje gang i ekteskapet med mor. Han hadde tre barn fra tidligere ekteskap. Barna fra tidligere ekteskap hadde han hatt lite kontakt med.

Samlivet med mor varte i litt over ett år. Far var gift for fjerde gang da saken kom opp for retten.

Lagmannsretten fant det overveiende sannsynlig at far hadde avvikende personlighetstrekk. Han ble beskrevet som en manipulerende person som hadde lett for å såre og skuffe mennesker som sto ham nær.

Mors psykolog beskrev mor som en ressurssterk kvinne, uten noen psykiatrisk diagnose, men med normale reaksjoner på en ekstremt vanskelig situasjon.

Retten la avgjørende vekt på at både den sakkyndige og mors behandlende psykolog ga uttrykk for at det var en nærliggende risiko for at mor ville bryte sammen om far fikk samværsrett. I tillegg påpekte retten at mors angst for samvær ville medføre en utrygghetsfølelse for barnet om samvær skulle gjennomføres.

I LF 1997-951 ble far nektet samvær med sin syv år gamle datter. Far fikk i tidligere dom fra 1992, begrenset samvær under tilsyn. Samværet ble gitt under forutsetning av at ordningen ikke ble brukt til å fremsette trusler eller drive med annen forulemping av mor.

Far var misfornøyd med samværsordningen og gikk til ny sak med krav om vanlig samvær. Mor tok til motmæle, med krav om at samværet skulle opphøre.

Mor fikk medhold i herredsretten, far ble der nektet samvær. Far anket så til lagmannsretten. Far hadde brutt de forutsetninger retten i 1992 hadde satt for at han skulle få ha samværsrett og truet mor med voldshandlinger og drap. Han truet også med å ta barnet med seg ut av landet. Far var opprinnelig fra Nigeria.

Far hadde brukt den tidligere samværsordningen til å forulempe mor i strid med forutsetningene for samværet og fortsatt samvær ble nektet.

I LE 1997-314 ble en far fra Gambia nektet samvær med sin to år gamle sønn. Far og mor var gift i knappe to år. Paret hadde også tvillinger på ca. 1 år sammen, som ikke var omfattet av denne saken. Kort tid etter bruddet kom det til uoverensstemmelser mellom partene i forbindelse med samvær. Far fremsatte trusler mot mor og skadet huset hun bodde i. Far ble straffedømt for dette og mistet senere arbeids- og oppholdstillatelsen.

Mor ble alene med omsorgen for tre små barn. Hun ble nedslitt etter store belastninger med sykdom og mange våkenetter. Sakkyndige mente at enhver kontakt med far var svært traumatisk for mor og ville svekke henne ytterligere. Retten mente at det var best for sønnen om mor fikk den roen hun trengte til å komme seg igjen.

I LE 1993-2169 ble far nektet samvær med sin fem år gamle sønn. Mor var meget redd for far og hadde skjult adresse.

Lagmannsretten mente at den vold mor var blitt utsatt for neppe var særlig alvorlig. Men den ble etterfulgt av høy og aggressiv stemmebruk som utvilsomt fikk mor til å føle seg truet. De sakkyndige var redd for at mor ville «flykte» med barnet om det ble bestemt samvær.

Lagmannsretten begrunnet nektelsen med at samværsrett for far ville kunne påvirke morens omsorgsevne, slik at samvær kunne være til skade for barnet.

I LG 1991-807 ble far nektet samvær med sin åtte år gamle sønn. Retten mente at far hadde umodne trekk som kunne være av betydning for samværsevnen. Han hadde vanskelig for å ta ansvar i forhold til både mor og barnet. Det forelå ikke entydige opplysninger om hans livsførsel, som hans forhold til rusmidler og straffbare forhold, men den kunne ikke anses stabil nok, til at det var forsvarlig å tilkjenne samvær.

Mor fremstod som en person med menneskekunnskap og selvinnsikt og med positiv innstilling til livet. Hun hadde tidligere hatt problemer av psykisk art, som synes å være forårsaket av far. Hensynet til å unngå nye konflikter, som kunne være skadelige for mor og dermed hennes omsorgsevne for barnet, ble det også i noen grad lagt vekt på ved avgjørelsen av samværsspørsmålet for far.

6.1.2 Rusmisbruk.

Rusmisbruk hos den som krever samvær og som ikke evner eller har vilje til å få misbruket under kontroll, kan lede til at samvær nektes.

Ofte henger vold- og rusproblematikk sammen når det skal vurderes om en person er i stand til å ha samvær med sitt barn.

En amerikansk undersøkelse¹² viser at i den generelle befolkningen er risikoen for en gang i løpet av livet å bli alkoholavhengig på 13,5 % og narkotikaavhengig 6,1 %, mens de med bipolare lidelser har risiko på henholdsvis 43,6 % for alkoholavhengighet og 33,6 % for narkotikaavhengighet.. Denne undersøkelsen viser en klar sammenheng mellom psykiske lidelser og alkohol- og narkotikaproblemer.

En person som ruser seg ferdes gjerne i et miljø hvor vold er en større del av hverdagen enn ellers.

I Stortingsmelding. nr. 17 (1999-2000), Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet, kap. 5.1.5 blir det sagt at:

«det er nær sammenheng mellom alkoholbruk og vold, og mellom narkotikamisbruk og vinningskriminalitet. En rekke ulike atferdsproblemer er knyttet til bruk av rusmidler, hos enkelte går rusmidler sammen med aggresjon, vold og kriminalitet. For eksempel er det regnet med at 70 prosent av alle voldsforbrytelser har med alkohol å gjøre.

Vold forekommer hyppigere enn det går fram av offentlig statistikk. Undersøkelser viser at en stor andel av voldshandlingene ikke anmeldes til politiet. Mye underrapportering gjelder først og fremst den volden som foregår i hjemmene. Det finnes ikke klare tall på alkoholrelatert vold som barn og ungdom utsettes for innen familien.»

---

¹² NORSK FARMACEUTISK TIDSSKRIFT 12/2004, Alvorlige psykiske lidelser og rusmisbruk.

Som mange av dommene nedenfor viser, er det nettopp rusmisbruk sammen med psykiske problemer/lidelser som gir seg utslag i økt aggresjon og vold, som fører til at det ikke blir samvær. Det blir ofte vurdert samvær under tilsyn. Men det blir i disse sakene avvist, fordi det ville medføre en uakseptabel risiko for barnet og i enkelte tilfeller også for tilsynspersonen. Hensynet til mor, hennes historie med far og hennes omsorgsevne blir det også tatt hensyn til.

Men en rusmisbruker behøver ikke ha en historie med voldsbruk i forhold til partner og barn. Det som da kan hindre samvær er rusproblemer som de ikke klarer å sannsynliggjøre som tilbakelagte stadier i deres liv, i det saken kommer opp for lagmannsretten. Rusproblemet kan bestå av misbruk av alkohol, narkotiske stoffer eller et blandingsmisbruk

Om misbrukeren mangler innsikt i egne problemer, er det lite sannsynlig at han kommer til å undergå behandling frivillig. Så lenge misbrukeren ikke klarer å kontrollere sitt rusmisbruk og det er risiko for at barnet møter en forelder som er ruspåvirket under samværet, så er det neppe aktuelt med samvær. En påvirket persons atferd kan virke uforutsigbar og forvirrende for et barn. Slike belastninger kan vanskelig avhjelpes ved at det er en tilsynsperson til stede ved samværet.

Det er henført åtte saker under dette punktet.

I LG 2011-144546. ble far blir nektet samvær med sin datter på 3 år. Far hadde et uavklart rusproblem og var i forhold til mor ekstremt kontrollerende, aggressiv, voldelig, uforutsigbar og hadde dårlig impulskontroll.

Han hadde ingen forståelse for et lite barns omsorgsbehov da datteren var nyfødt. Det var ingen grunn til å tro at han hadde bedret seg vesentlig og samvær ville være svært belastende for mor.

I LA 2009-19423 ble far nektet samvær med to barn på snart ni og elleve år. Far var psykisk syk, diagnosen var paranoid schizofreni, men han var uten sykdomsinnsikt og

ble tvangsmedisinert. Far brukte rusmidler som amfetamin og hasjissj. Far hadde, i følge sakkyndige ‘blandet motivasjon for å gi opp rusmidlene’.

Barna ga uttrykk for at de ikke ønsker samvær med far. Det virket som om far var mest opptatt av egne rettigheter og sitt forhold til mor, fremfor hva som var best for barna.

Mor var på den tiden innlagt på psykiatrisk avdeling til behandling for sine psykiske problemer og barna var i fosterhjem. Det ville ikke være til barnas beste å sette i gang en samværsordning når deres omsorgssituasjon var så usikker.

I LG 2008-49320 ble nektet samvær med sin 4 år gamle datter. Far var flere ganger straffet for vold mot mor. Han var psykisk syk, uten sykdomsinnsikt og hadde betydelige rusproblemer.

På grunn av sin manglende innsikt i egne sykdoms- og rusproblemer, mente sakkyndige at det ikke kunne regnes med at han ville undergå noen form for behandling i overskuelig fremtid. Samvær under tilsyn var ikke aktuelt, fordi det etter rettens mening innebar en uakseptabel risiko for barnet.

I LB 2005-171872 ble far nektet samvær med sin 4 år gamle sønn. Sønnen hadde særskilte behov for oppfølging og omsorg. Gutten hadde generell utviklingsforsinkelse. Far manglet evne og forståelse til å leve seg inn i sønnens situasjon.

Far var tidligere straffet (kommer ikke frem for hva). Han hadde høyt forbruk av alkohol og misbruk av narkotika.

Far møtte ikke opp til tidligere avtalt samvær med sønnen. Far hadde selv en utviklingsforstyrrelse som gjorde at han hadde vanskeligheter med å bevare personlige relasjoner.

I LB 2005-175131 ble far nektet samvær med sin fire år gamle datter. Far hadde aldri bodd sammen med datteren og hadde ikke hatt kontakt på tre år. Barnet hadde således ikke noe tilkynningsforhold til far.

Far hadde atferdsproblemer som hang sammen med rusmisbruk. Far hadde blant annet utsatt mor for psykisk og fysisk vold. Far hevdet å ha tatt tak i sitt rusproblem, men det-

te festet ikke lagmannsretten lit til. Lagmannsretten mente det ikke var grunnlag for samvær, så lenge rusmisbruket vedvarte

Et samvær uten tilsyn var uaktuelt, fordi retten var usikker på om far ville møte rusfri. Samvær måtte i så fall gjennomføres under tilsyn, men det var ikke mulig å finne frem til egnet tilsynsperson.

I LA 2003-17583 ble far nektet samvær med tre barn på åtte, seks og fire år. Lagmannsretten mente det var fars rusavhengighet og psykiske problemer, som han var uvillig til å ta tak i, som forårsaket betydelige problemer for barna. Barna var sterkt imot samvær og de hadde ikke hatt samvær med far på ett år.

Se også LB 2001-1073 med lignende problemstilling.

I LB 2004-4976 ble far nektet samvær med sin tre år gamle datter. Far ble vurdert til å ha en rusrelatert atferd, som kom frem i relative stabile trekk i hans personlighet. Dette førte til negative konsekvenser for hans sosiale fungering, spesielt i nære relasjoner og for hans omsorgsevne. Far hadde ikke tidligere vist interesse for barnet. Lagmannsretten kunne ikke se at samvær med far var til barnets beste.

I LB 1999-872 ble far nektet samvær med to barn på elleve og seks år.

Både mor og far hadde tidligere vært rusmisbrukere. Mor kom seg ut av misbruket etter bruddet med far. Mor sluttet seg så til en religiøs gruppe. Der traff hun en mann som hun giftet seg med og fikk fire barn med.

Far var i gang med et avvenningsprogram, men hadde et stykke igjen.

Den eldste gutten hadde ikke noe ønske om å treffe far, den yngste visste ikke om noen annen far enn stefar. De var med sine fire halvsøsken godt integrert i familien.

Lagmannsretten hadde også forståelse for at mor, etter sitt langvarige narkotikamisbruk var spesielt sårbar og hadde grunn til å verne om sin tilværelse.

6.1.3 Høyt konfliktnivå og lojalitetskonflikt

I mange saker beskrives forholdet mellom partene som et forhold med høyt konfliktnivå. Partene er dypt uenige om hvem som skal ha foreldreansvaret, den daglige omsorgen og om utformingen av samværet. Partene klarer ikke å samarbeide og barna blir boende i «krigssone» som kan skape utrygghet og tilpasningsproblemer for barna.

Ved høyt konfliktnivå mellom foreldrene er det også en risiko for at hver av foreldrene eksponerer barnet for sine meninger og holdninger mot den andre. Dette gjelder både den forelder barnet bor fast hos og den som ønsker samvær med barnet.

Et barn har også en tendens til å ta på seg skylden for at mor og far er i konflikt. Barnet er glad i begge sine foreldre og ønsker ikke å såre noen av dem ved å velge side i konflikten.

Ved vold i hjemmet kan barnet føle det nødvendig å beskytte den som volden går ut over og barnet kan føle skyld når det ikke lykkes i dette.

Dette setter barnet i en lojalitetskonflikt som barnet ikke alltid er utrustet til å takle.

I slike saker blir det sett hen til barnets alder og modenhet, hvor godt tilpasset det er i sine omgivelser og om det er et sårbart eller psykisk robust barn ved avgjørelsen om samværsrett.

Det er henført elleve saker under dette punktet.

I LB 2012-32325 ble far nektet samvær med sin syv år gamle datter. Mor og far hadde hatt en langvarig og vanskelig konflikt. Mor og barn bodde på sperret adresse. Far hadde under tidligere samvær vist manglende forståelse for de hensyn han måtte ta i samtaler med barnet, når det ikke var meningen han skulle få vite hvor de bodde. Lagmannsretten mente barnet ble værende i en dragkamp mellom foreldrene om hun skulle ha samvær med far.

Mindretallet ville ikke legge avgjørende vekt på partenes samarbeidsproblemer. Ved bistand fra det offentlige hjelpeapparat burde partene bli i stand til å løse sine utfordringer. En samværsordning ville bidra til å avlaste mor og derfor være et gode for gutten.

Se også LB 2010-152238, LB 2001-3195 og LB 1999-1686 om lignende problemstillinger.

I LG 2010-53393 kom retten, under dissens, til at mor ikke skulle ha samvær med sin datter på elleve år. Jenta uttrykte motvilje mot samvær fordi hun hadde «minnebilder» av å ha blitt utsatt for vold av mor.

Jenta hadde ikke hatt samvær med mor på syv år, med unntak av et kort møte på et kjøpesenter. Hun kalte stemor for mamma. Jenta hadde dårlig tilknytting til sin biologiske mor.

Flertallet la mest vekt på den lojalitetskonflikt jenta kunne oppleve i forholdet til stemoren om samvær ble påtvunget.

Mindretallet mente at et begrenset samvær var viktig for jentas identitetsutvikling.

I LA 2007-96227 la lagmannsretten avgjørende vekt på at barna var klar over mors steile holdning mot at far skulle få samvær med barna og den lojalitetskonflikt til mor et samvær ville sette barna i.

I LB 1998-3343 ble far nektet samvær med sin seks år gamle sønn. Grunnen var hovedsakelig av praktiske årsaker. På grunn av høyt konfliktnivå mellom foreldrene var det uaktuelt med samvær uten tilsyn. Partene hadde ikke klart å finne frem til egnede tilsynspersoner.

I LF 1996-538 ble det avgjørende for spørsmålet om samværsrett at konfliktnivået mellom foreldrene var særdeles høyt og at barnet viste, ifølge sin primærlege, tegn til å være psykisk utmattet.

Lagmannsretten drøftet muligheten for at barnet var blitt utsatt for seksuelle overgrep fra far, da det var blitt påstått av mor. Retten kom til at det var grunn til å betrakte mors incestmistanke med skepsis og fant det ikke nødvendig å ta stilling til spørsmålet om overgrep, ved sin avgjørelse av samværs spørsmålet.

I LE 1996-368 ble far nektet samvær med sin ni år gamle sønn. Far hadde tidligere, etter dom i herredsretten i 1992, fått vanlig samvær. Mor avbrøt samværet på grunn av konflikt om hvordan samværet skulle gjennomføres. Far respekterte ikke samværsordningen og opptrådte egenrådig, blant annet skapte han problemer ved tilbakelevering av gutten etter endt samvær.

Lagmannsretten mente mor hadde grunn til å være bekymret for hva som kunne skje med sønnen når han var alene med far. Denne bekymringen delte også barnevernet og sosialkontoret i mors hjemkommune.

Lagmannsretten var enig med sakkyndige om at samvær forutsatte tilsyn. Men det var ikke praktisk mulig å få til kontrollert samvær. Sosialkontoret ville ikke bidra i denne sammenheng og far ville ikke bidra, hverken praktisk eller økonomisk.

For lagmannsretten stod valget mellom ukontrollert samvær eller helt å nekte samvær. Det fremstod som overveiende sannsynlig at ukontrollert samvær ikke var til guttens beste.

I LE 1994-1303 fikk ikke far samvær med sin datter på fem år. Far var tilkjent samvær etter dom i herredsretten, etter nærmere fastsatt ordning. Mor anket til lagmannsretten. Far hadde ingen negative trekk som skulle tilsi nekt av samvær. Mor hadde ikke noe å utsette på far og ville ikke gå mot samvær senere.

Jenta levde i en familiesituasjon med mor, stefar og to småsøsken. Hun kjente ikke sin far og hadde ikke vært opptatt av spørsmålet. Hun visste at stefar ikke var far, men det virket ikke som hun forsto hva det innebar. Det kunne være uheldig for jentas utvikling å gi far rett til samvær da det kunne skape forvirring og utrygghet for jenta i forhold til hennes posisjon i familien med mor og stefar.

I LE 1991-2282 ble far nektet samvær med sine to barn på fem og ti år. Etter bruddet mellom partene inngikk de en avtale om at far skulle ha vanlig samvær. Grunnet uoverensstemmelser, særlig om gjennomføringen av samværet, tok mor ut stevning med påstand om at far ikke skulle ha samvær. Byretten ga mor medhold.

Far anket dommen. Lagmannsretten stadfestet byrettens dom. Begrunnelsen var at far fortsatt hadde betydelige problemer med å akseptere at hans kone hadde flyttet fra ham og at hun hadde funnet seg en ny venn.

Forholdet mellom partene var særdeles anstrengt og det virket umulig å få til noen fornuftig kommunikasjon dem i mellom. Far rettet fortsatt sterke bebreidelser mot mor og hennes livsførsel overfor den eldste jenta. Han hadde også illegale samvær med henne, da jenta oppsøkte far der han bodde. Den eldste datteren følte seg nært knyttet til far og hadde utviklet en uheldig lojalitetskonflikt overfor mor. Lagmannsretten mente at et samvær med far ville kunne gi uheldige følger for datteren utvikling.

6.1.4 Fare for bortføring.

En stor andel av foreldrene er av utenlandsk opprinnelse, oppvokst under helt andre levekår og med en helt annen kulturell bakgrunn enn hva som er vanlig i Norge. I noen tilfeller er begge foreldre av utenlands opprinnelse, men ikke alltid fra samme land. Dette er bakgrunnen for at mange av mødrene frykter for at far skal ta barnet med seg til sitt hjemland. Flere av mødrene er blitt møtt med trusler av en slik art og retten mente i de fleste tilfellene at det var grunn til å ta truslene på alvor. I de saker jeg har sett på er det flest tilfeller hvor far som sto for bortføringen, eller som truet med det. I alle disse sakene var far av utenlandsk opprinnelse.

Jeg har henført tolv saker under dette punktet, men spørsmålet om risiko for barnebortføring har vært fremme i flere saker.

I tre av de fem tilfeller hvor mor ble nektet samvær, fant retten at det var reell risiko for bortføring. Her var også mor av utenlandsk opprinnelse.

I følge nettstedet www.bortført.no er det som oftest mor som bortfører eget barn.

I følge regjeringen.no /Portal: Barnebortføring er barnebortføring som følger:

«For at det skal foreligge en ulovlig barnebortføring, må gjenværende forelder ha del av foreldreansvaret, og barnet må ha vært bosatt i det landet som krever barnet tilbakelevert. I de fleste barnebortføringssaker er

det en av foreldrene som bortfører barnet. Begrepet omfatter også de tilfeller der besteforeldre eller en annen slektning bortfører barnet. Dersom barnet er kidnappet av fremmede, eventuelt mot løsepenger, anses det ikke som barnebortføring i denne forstand.»

I LH-2011-180752-2 ble far nektet samvær med sin 11 år gamle datter fordi han tidligere hadde holdt datteren tilbake i Irland i ett år etter et sommerbesøk. Far hadde under tilbakeholdelsen påvirket barnet til å ha en svært negativ holdning til mor.

Jenta var redd for at far på nytt skulle holde henne tilbake i utlandet om han fikk samvær.

Jenta hadde stort behov for ro og trygghet for å kunne bearbeide sine opplevelser. Hun burde ikke bli tvunget til samvær eller kontakt med sin far, da retten mente det var risiko for at far ville gjøre nye forsøk på å påvirke jenta negativ.

En ganske lik problemstilling var det i LA 2006-76478 hvor barnet, ei jente på fem år, ble holdt borte fra mor i to måneder etter det som skulle vært et helgesamvær.

I LF-2007-179221 ble bortføringsfaren tatt i betraktning ved vurderingen når samværsrett ble nektet for en far fra Irak. Retten fant det sannsynliggjort at far ved to tilfeller hadde snakket om konkrete kidnappingsplaner av sin fire år gamle datter.

LA-2005-99591 ble far nektet samvær med sin åtte år gamle sønn. Far var opprinnelig fra Somalia og hadde ny kone i Qatar som han hadde et seks måneder gammelt barn med. Retten anså mors frykt for at far skulle bortføre sønnen i forbindelse med samvær, var reell.

I LG 2005-149492 var far fra Irak og mor fra Iran. Fars samvær med sin sønn ble hovedsakelig nektet pga. vold mot mor, se under punk 6.2.1 om vold og trusler. Men lagmannsretten mente at det ikke kunne ses bort ifra at det forelå en bortføringsrisiko.

Se også LB 2005-28529 og LH 1994-496

I LB 2004-38054 var begge foreldre opprinnelig fra Eritrea. Mor var blitt norsk statsborger. Far hadde opphold på humanitært grunnlag. Partene hadde siden fødselen av en datter, nå fire år, ikke bodd sammen og far hadde ikke hatt noen kontakt med datteren.

Mor hadde alvorlig frykt for at far ville bortføre barnet. Retten nevnte, som en del av totalvurderingen ved avgjørelsen om nektelse av samvær, at mor kunne få vanskeligheter med å få barnet med seg tilbake fra Eritrea, om far skulle ta datteren med seg dit.

I LA ble 2002-639 ble far nektet samvær fordi hadde tatt barna, to gutter, med på ferie og ikke kommet hjem til avtalt tid. Han holdt barna vekk fra mor, frem til at han ble pågrepet i Tyskland. Han oppholdt seg hos familiemedlemmer der.

Far var opprinnelig fra Makedonia og var nå forlovet med en kvinne der. Han hadde solgt sitt hus i Norge. Han var fast bestemt på at barna skulle vokse opp i Makedonia.

En samvørsordning under tilsyn ble av retten ikke ansett til å være tilstrekkelig til å kunne hindre forsøk på ny bortføring.

LF-2000-492 ble mor nektet samvær etter at hun rettstridig tok barna med seg til sitt hjemland, Polen. Her ble det lagt vekt på at det var fare for ny bortføring.

En alvorlig sak kom opp i LH 1999-12 da far ble nektet samvær med to sønner på ni og fem år. Etter dom i Herredsretten i 1997 fikk mor alene foreldreansvaret og den daglige omsorgen, mens far fikk samværsrett. Samværsretten skulle utøves i mors hjemkommune på dagtid og med tilsynsperson til stede.

Etter det årlige feriebesøk i Libanon kom far ikke hjem med sønnene til avtalt tid. Far vendte først hjem med guttene etter fem måneder.

Mor reiste da sak i 1998 med krav om at samvær ble nektet. Mor fikk ikke medhold i dom av 21. okt. 1998. Far fikk samvær etter nærmere fastsatt ordning. Partene var fremdeles gift, men ble skilt i mars 1999.

Mor anket med påstand om at samværsretten skulle nektes. Hun krevde at et eventuelt samvær skulle skje med tilsyn i samsvar med dommen av 1997. Hun anførte at herreds-

retten hadde bagatellisert kidnappingsfaren, siden far allerede hadde bortført guttene i 97 og i den etterfølgende tid hadde truet med å gjøre det igjen.

Far var i des. 98 innom sorenskriverkontoret og leste påstanden i ankeerklæringen. Dagen etter skulle sønnene ha samvær med far, i fars leilighet. I henhold til en midlertidig samværsavtale mellom foreldrene, var det en kommunal miljøarbeider til stede. Han hadde hatt tilsyn med tidligere samvær og hadde da samarbeidet godt med far. Denne gangen ble miljøarbeideren ved ankomst overfalt og truet med kniv av far og en maskert tredjemann. Miljøarbeideren ble brutalt bundet fast til en seng og tapet over munnen. Tredjemannen forsvant med guttene i en bil. Far forsvant så med miljøarbeiderens bil.

Guttene ble senere lokalisert i Beirut, Libanon. Når det ble avsagt dom i ankesaken for lagmannsretten, oppholdt de seg fremdeles der.

Retten mente at ingen form for tilsyn kunne eliminere risikoen for ny bortføring. Et samvær med far ville også kunne virke opprivende og skadelig for barna. Samvær ble nektet.

I LG 1998-2058 holdt far sine ni år gamle tvillingssønner tilbake, etter ferieopphold i Tunisia. Mor fikk, ved hjelp av privatetterforsker, hentet barna hjem igjen.

Barna ønsket ikke samvær med far, på grunn av frykt for at han skulle bortføre dem igjen. Retten la til grunn at barna hadde det vanskelig etter oppholdet i Tunisia. Det ville være uheldig og i verste fall skadelig for barna å ha kontakt med far.

Mor som tidligere hadde vært samarbeidsvillig, vedrørende barnas samvær med far, motsatte seg nå dette fullstendig. Barna trengte ro til å bearbeide sine traumer etter oppholdet i Tunisia. Dette førte til at far ble nektet samvær.

I LB-1997-1513 ble far nektet samvær med sin nå åtte år gamle sønn. Far var av britisk/egyptisk herkomst og bodde for tiden i England.

Da far bodde i Norge hadde han jevnlig samvær med sønnen. Han tok også sønnen med seg på ferie til London. Så flyttet far til USA. En avtale om at mor og barn skulle besøke far i USA ble ikke gjennomført. Far besøkte sønnen i Norge, høsten 1994¹³. Far ble anmeldt av mor for å ha truet med å bortføre gutten under dette besøket. Anmeldelsen ble senere henlagt.

Mor fremsatte forslag om samværsavtale, som far ikke ble aksepterte. Far kom til Norge våren 1995 for å ha samvær med sønnen og for å drøfte samværsspørsmålet med mor. Han fikk da ha samvær med sønnen ved flere anledninger, blant annet i barnehagen. Under et samvær i barnehagen tok han med seg gutten, uten mors viten, til et hus han hadde leid. Gutten ble etterlyst gjennom TV. Gutten ble hentet i fars leide hus dagen etter. Far ble dømt etter straffeloven § 216, for ulovlig å ha unndratt gutten sin mors omsorg.

Far reiste sak om samværsrett senere samme vår.

Tingretten fastsatte da begrenset samvær for far i Norge, men mor kunne samtykke til samvær i utlandet.

Mor anket til lagmannsretten med påstand om at far skulle nektes samvær. Mor påsto at far, etter hendelsen høsten 1994, på nytt hadde truet med å bortføre sønnen.

Lagmannsretten mente at det ikke forelå noen reell fare for at far skulle bortføre gutten om han fikk samværsrett. Far hadde aldri stilt spørsmål ved at mor hadde den daglige omsorgen og han hadde hatt flere anledninger til å ta med seg gutten ut av landet om det var det han ønsket. Episoden høsten 1994 var ikke ment som et kidnappingsforsøk. Far aktet å levere gutten tilbake etter noen dager. Straffeforfølgningen etter den saken var avskrekkende nok til å avholde ham fra ny straffbar bortføring.

Det som ble avgjørende for lagmannsretten til at far ble nektet samvær, var at det ikke lot seg gjøre å få til en samværsordning som mor følte seg trygg med. Et begrenset samvær ville virke som en påminnelse for gutten om foreldrenes konflikt og mors engstelse. Dessuten ga far uttrykk for at han ikke ønsket samvær på slike betingelser.

---

¹³ Det står 1995 i dommen, men det må være en feil

6.1.5 Bruk av samværsordning som et middel til å få bli i landet.

I tre saker ble det fremmet påstand om at far hovedsakelig ønsket samvær fordi det var et middel til å få oppholdstillatelse i Norge. Far hadde ikke vist noen spesiell interesse for barnet tidligere så hans ønske om samvær var trolig lite reelt.

LB 2007-64339 ble far nektet samvær med sin ett år gamle datter. Mor og far giftet seg i Pakistan og far kom til Norge etter reglene om familiegjenforening. Fars oppholdstillatelse bortfalt som følge av bruddet mellom mor og far, og at han ikke fikk samvær med datteren. Mor og far hadde et konfliktfylt forhold og manglet evne til å samarbeide om barnets beste. Lagmannsretten viste til tingrettens premisser på hvorfor det ikke var til barnets beste å fastsette samvær med far.

Mor mente at fars krav om samvær med deres ett år gamle datter først og fremst måtte ses i sammenheng med at hans oppholdstillatelse var avhengig av at han fikk samværsrett. Retten tok ikke direkte stilling til dette.

I LG 2004-69712 anfører mor at hun mener at fars krav om samvær utelukket var begrunnet i ønsket om å få oppholdstillatelse i landet. Far og mor hadde en avtale om samvær, som hun nå ønsker en endring av. Far hadde ikke benyttet seg av det samværet avtalen ga ham anledning til. Det hadde kun vært sporadisk kontakt mellom far og barn.

Far hadde ikke lovlig opphold i landet. Han ble utvist fordi hans tidligere oppholdstillatelse var basert på falske opplysninger om identitet og nasjonalitet. Han ble uttransportert, men har i ettertid oppholdt seg periodevis ulovlig i landet.

Lagmannsretten så det som lite sannsynlig at han ville få oppholdstillatelse, eventuelt midlertidig innreisetillatelse etter utlendingslovens regler fordi det avgjørende for utlendingsmyndighetene syntes å være at samværsordningen over tid ikke hadde vært praktisert.

I LB 2000-142 reiste far fra landet i 1992. Han kom tilbake for en periode i 1993, uten at han søkte kontakt med sin datter. Da han kom tilbake til i 1997, tok han først kontakt med datteren etter å ha blitt oppmerksom på at samvær med datteren kunne få betyd-

ning for en eventuell oppholdstillatelse. Far hadde ellers ikke vist noen interesse for barnet. Samvær ble nektet ut fra at det ikke var til barnets beste.

6.1.6 Barnet ønsker ikke samvær.

Et sentralt moment ved avgjørelsen om å nekte en forelder samvær er barnet egen oppfatning om samværsspørsmålet. Jeg har henført nitten saker under dette punktet, men barna har vært motvillige til samvær i flere saker enn det.

Alderen på barnet skal retten ta i betraktning i henhold til bl. § 31, 2. ledd. Barnet skal få si sin mening når de er fylt syv år og når de er fylt tolv år skal det legges sterk vekt på deres oppfatning.

Retten vurderer alderen og modenheten på barna. Om barna er eldre teller deres oppfatning mer enn om barna er yngre.

Om barna er tolv år eller eldre får de i praksis så og si alltid gjennomslag for sin vilje om de ikke ønsker samvær, i de saker jeg har undersøkt.

Retten undersøker om barnas oppfatninger er resultat av deres egen vilje, eller om oppfatningen er resultat av påvirkning fra andre, dvs. i praksis mor.

Barnets medbestemmelsesrett i personlige forhold, som samvær, forutsetter at barnet har nødvendig kunnskap om forskjellige handlingsalternativ, til å danne seg egen oppfatning. Men om barnet ikke har en mening, skal det ikke presses til å uttale seg om samvær.¹⁴

Hvor klart barna uttrykker sin vilje er av betydning. Barnets modenhet og om oppfatningen virker gjennomtenkt og velbegrunnet er også av betydning. Da kan barnets mening bli tillagt betydelig vekt, selv om barnet er yngre enn tolv år.

I de fleste sakene er det tydelig hvorfor barnet ikke ønsker kontakt, for eksempel LG 2002-246 som er nærmere omtalt nedenfor. Men andre ganger er grunnen til barnets motvilje mer uklar, som for eksempel LA 2007-61667, se nedenfor

---

¹⁴ Inge Lorange Backer, Barneloven Kommentartutgave, 2. utgave, s.293

I familier hvor konfliktnivået er høyt er gjerne søsken tett knyttet til hverandre. De påvirker hverandre og beskytter hverandre. De inntar ofte en felles holdning til foreldrene.

Eldre barn i en søskenflokk som er klare i sin motvilje til samvær kan påvirke yngre søsken som kanskje ikke i utgangspunktet er så klare i sin motvilje. Hensynet til ro og stabilitet for hele familien vurderes ved samværsspørsmålet. Det kan bli kilde til splid, om noen av barna blir pålagt samvær og andre ikke, se for eksempel LF 2004-45831-2 nedenfor.

Samværsspørsmålet blir imidlertid vurdert for hvert barn i en søskengruppe. Det er ikke alltid at samværet blir bestemt likt for alle søsken, se for eksempel I LF 2008-58837 nedenfor.

Om barnet uttrykker klar motvilje mot samvær, uansett om årsaken til motviljen synes klar, eller ikke, så må et eventuelt samvær gjennomføres med tvang. Eldre barn uttrykker sin motvilje med språket, mens yngre barn viser det mer i kroppsspråk og handlinger. Det å tvinge barn til uønsket samvær er noe retten ser ut til å kvie seg for. Den er redd for at samværet i slike tilfeller vil være til mer skade enn gagn i det lange løp. Et tvunget samvær betyr at den barnet bor hos, må bidra til å tvinge et motvillig barn til samvær, hvilket kan slite ekstra på forholdet dem imellom. Retten oppfordrer heller foreldrene til å hjelpe barna til å ønske samvær og til å bidra for å legge til rette for samvær på barnas premisser

I LB 2011-49783 ble far nektet samvær med sin fire år gamle sønn. Dissens.

Far hadde en kommunikasjonsform overfor mor som bar preg av trakassering. Han hadde blant annet overøst mor med nedsettende bemerkninger pr. e-post. Dette hadde ført til at mor var blitt sykemeldt. Lagmannsretten fant det utvilsomt at mors helsetilstand var en direkte følge av fars opptreden mot henne. En etablering av samvær ville innebære en ytterligere traumatisering av mor og ramme hennes omsorgsevne for sønnen

I LB 2011-13141 ble far nektet samvær med to barn på tolv og nesten femten år. Barna hadde hatt en langvarig og klar motvilje mot samvær med far. Det var ikke kommet

frem noen klar grunn til hvorfor de ikke ønsket samvær, men den vedvarende og klare motviljen var avgjørende for å nekte far samvær.

I LA 2010-107220 ble far nektet samvær med to barn på fem og ti år. Barna nektet bas-
tant å ha kontakt med far. Motstanden var så sterk at det ikke lot seg gjøre å gjennomfø-
re samvær, som sakkyndige kunne observere i forberedelsene til rettssaken Under sam-
taler med de sakkyndige fortalte barna at pappa er slem, han kjefter og slår.

Barnas redsel og deres bastante holdning mot samvær gjorde at det ikke ville være til
barnas beste med samvær.

I LE 2009-70373 ble far neket samvær med to barn på ti og tolv år. Barna hadde sikker
og begrunnet overbevisning om at de ikke ønsker kontakt med far. De sa at far var rar
og gjorde rare ting.

Lagmannsretten mente at far hadde avvikende og intens atferd, med noen fikse ideer.
Han brukte blant annet i en periode ørepropper ved måltidene for å slippe å høre tyg-
ging. Han utviklet også etter hvert en overbevisning om at barna var syke og at deres
eneste redning var benmargstransplantasjon, med han selv som donor.

Lagmannsretten mente at samvær ikke var til barnas beste, fordi de fryktet at far ikke
ville klare å styre egen atferd overfor barna. Han ville kunne fremme sine "fikse ideer"
og virke skremmende på barna, uten at en eventuell tilsynsperson kunne hindre det.

I LF 2009-169306 ble døtrenes klare motvilje til samvær med far avgjørende for retten.
Det var dessuten mistanke om seksuelt misbruk.

I LA 2008-156038 ble far nektet samvær med sin tretten år gamle sønn. Gutten ønsket
ikke samvær med far. Dette var klart hans egen vilje og ikke et resultat av morens på-
virkning. Gutten var skuffet, etter tidligere opplevelser med en far som var ruspåvirket
og som hadde sittet i fengsel. Det vil være opprivende og uheldig for gutten om et sam-
vær skulle tvinges igjennom mot hans vilje.

I LF 2008-58837 var far, etter dom i tingretten gitt samvær med de to yngste av tre døtre. Far anket fordi han ønsket samvær med alle tre døtrene. Mor motanket med påstand om at far ikke skulle få ha samvær med noen av døtrene.

Den eldste jenta uttrykte klar motvilje mot samvær med far. Hun var da 13 år og ble beskrevet som moden og velreflektert for alderen. Tingrettens dom ble opprettholdt, far ble nektet samvær med sin eldste datter og gitt samvær med de to yngste.

I LA 2007-61667 ble far nektet samvær med sin nesten tolv år gamle datter. Jenta hadde gitt klart uttrykk for at hun ikke ønsket samvær med far.

Det hadde ikke fremkommet noen opplysninger som tilsa at far ikke burde ha samvær. Årsaken til jentas motvilje var uavklart.

Lagmannsretten fant å måtte legge avgjørende vekt på at den bare kunne sette jentas ønsker angående samvær til side, om hennes ønsker ikke var til hennes eget beste.

I LF 2004-45831-2 ble far nektet samvær med to døtre på 9 og 14 år. Dissens.

Jentene, særlig den eldste viste klar motvilje mot å ha samvær med far. Flertallet la til grunn at jentene følte seg utrygge med far. Tidligere samvær synes å ha forsterket jentenes motvilje til samvær. Søstrene var nært knyttet til hverandre og den eldste så ut til å ha en viss innflytelse over den yngste. Resultatet måtte derfor bli det samme for begge søstrene.

Eventuelt samvær måtte gjennomføres med fysisk tvang, hvilket kunne ha skadevirkninger for barna.

Mindretallet fremhevet at far fremsto som en alminnelig god far. Mindretallet var redd for at barna ville miste all kontakt med far om samvær ble nektet. Mindretallet mente det var til barnas beste at samvær ble gjenopptatt.

I LG 2002-246 ble far nektet samvær med sin 10 år gamle datter. Jenta hadde bestemt gitt uttrykk for at hun ikke ønsker samvær med far. Jenta, hadde etter mors mening, utviklet nervøse reaksjoner når samvær kom på tale. Hun så ut til å oppfatte far som

uberegnelig og følte seg usikker når hun var hos ham. Datteren var skuffet over at hun ikke mottok gaver og oppmerksomhet fra far ved større anledninger, men først fikk dette når hun var på besøk. Etterpå fikk hun ikke ta med seg disse gavene hjem.

Retten la vekt på hennes mening, da hun var tolv år når dommen ble avsagt. Det ble ansett som uheldig å tvinge henne til samvær. Men det var viktig at barnet ble motivert, eventuelt i samarbeid med BUP, til frivillig å opprettholde kontakten med far.

I LE 1993-3073 ble mor nektet samvær med sin femten år gamle sønn. Gutten ga fast uttrykk for at han ikke ville treffe mor. Det var grunn til å tro at denne oppfatningen var et resultat av å ha vært i sentrum for foreldrenes konflikt i en årrekke. Han makter ikke å forholde seg til begge foreldrene og valgte faren, som han trivdes best sammen med.

Lagmannsretten sluttet seg til den sakkyndige oppfatning, om at sannsynligheten for et fremtidig positivt forhold til moren ble større dersom samvær ikke ble påtvunget gutten.

Flere dommer hvor retten la avgjørende vekt på barnas mening og at samvær under tvang ikke var til barnas beste er: LA 2005-85732, LB 2003-11758, LB 2001-3743, LB 2001-3743, LE 2000-451, LA 2001-1050, LG 2000-246 og LH 1996-359

6.1.7 Mistanke om seksuelt misbruk

Det kan være vanskelig å bevise at et barn blir utsatt for seksuelt misbruk. De fleste seksuelle overgrep mot barn og ungdom etterlater ikke fysiske spor og det er sjeldent medisinske funn kan gi klare holdepunkter for seksuelle overgrep.¹⁵ Ved mistanke om seksuelle overgrep i samværshjemmet, er det den barnet bor fast hos som har ansvaret for å beskytte barnet. Dette er vanskelige situasjoner og kilde til konflikt mellom foreldrene.

---

¹⁵ Seksuelle overgrep mot barn
En veileder for hjelpeapparatet
Utgitt av Sosial- og helsedirektoratet i samarbeid med Barne- og familiedepartementet, 2003

Det kan være hensiktsmessig at en utenfor familien, for eksempel barnevernstjenesten, anmelder saken til politiet. Det er ofte en større belastning for alle parter at en anmeldelse kommer fra en i familien. Der barnevernstjenesten er koblet inn, blir det gjerne satt i gang undersøkelser for å finne ut om barnet har vært utsatt for seksuelle overgrep.

Politiets etterforskning kan resultere i henleggelse på grunn av manglende bevis. Men henleggelse er ingen garanti for at overgrep ikke har funnet sted, da overgrep som sagt kan være svært vanskelig å bevise.

Dette er svært vanskelige saker å ta stilling til og det er saker hvor det ikke blir tilkjent samværsrett på grunn av mistanke om seksuelt misbruk, selv om vedkommende er frikjent for dette i en straffesak.

I Rt. 1990 s. 239 var det usikkert om barnet var blitt utsatt for seksuelle overgrep, men av hensyn til barnet ble det ikke fastsatt samværsrett for far.

Se også Rt. 1994-940 og Rt. 1989-320 om at det overhode ikke skal tas noen risiko i saker hvor det foreligger mistanke til seksuelle overgrep fra den ene parts side, når det gjelder mindreårige barn. I Rt. 1995 s.1152 modererte kjæremålsutvalget seg ved uttalelsen om at avgjørelsen «må under enhver omstendighet bero på et konkret skjønn, der man på den ene side må ta hensyn til datterens rett til samvær med begge sine foreldre og på den annen side til at hun ikke bør utsettes for noen urimelig risiko.»

Beskyldninger om seksuelt misbruk, kan på den annen side, brukes av foreldre som ikke ønsker at barnet skal treffe sin andre forelder og på den måten legger bevisste hindringer i veien for samvær. Om fiktive beskyldninger om seksuelle overgrep skulle føre til nektelse av samvær, ville det få uheldige følger, både for samværsforelderen, barnet, og den generelle rettssikkerheten.¹⁶

Jeg har henført 13 saker under dette punktet, men med mistanke om seksuelle overgrep har kommet opp i flere saker enn det.

I LA 2012-108925 ble far nektet samvær med sin fem år gamle sønn. Far hadde vært medlem i en kriminell motorsykkelgjeng og hadde flere voldsdommer bak seg. Mor ble

---

¹⁶ Inge Lorange Backer, Barneloven Kommentartutgave, 2. utgave s.389

utsatt for vold og trusler under samlivet med far. Mor og barn bodde for tiden på hjemmelig adresse.

Far var tidligere dømt for seksuelle handlinger med barn og barnepornografi. Han hadde ved gjentatte anledninger badet sammen med sin daværende samboers fem år gamle datter og fått henne til å vaske ham nedentil. Hans befatning med barnepornografi var via nedlastning fra internett.

Lagmannsretten mente at det samlet sett var grunnlag for å nekte far samvær med gutten, da det var en reell risiko for at gutten kunne bli utsatt for vold eller overgrep, eller på annen måte bli behandlet slik at psykisk eller fysisk helse kunne bli utsatt for skade.

I LA 2009-136710 ble far nektet samvær med sin ni år gamle datter. Lagmannsretten mente det ikke var grunnlag for å trekke slutninger om at jentas var blitt utsatt for seksuelle overgrep, men at hun var blitt utsatt for fars nakenhet på en måte og i et omfang som var uakseptabelt og uheldig for en liten pike.

Far var tjueseks år eldre enn mor. Jenta ble under tidligere samvær holdt borte fra andre barn, hun hadde kun fars eldre venner som selskap. Far så ikke barnets behov, men var mest opptatt av egne rettigheter. Når far kom for å hente henne til samvær, fra barnehagen, viste hun ingen glede, men kunne virke stille og redd.

Far opptrådte unormalt styrende og kontrollerende overfor mor under ekteskapet og var voldelig mot mor. Det var risiko for at samværene kunne medføre redusert omsorgsevne for mor.

Jenta hadde, ved domsavsigelsen, ikke hatt kontakt med far på tre år. Lagmannsretten mente det var grunn til å frykte at påtvunget samvær ville være uheldig for hennes videre positive utvikling.

I LB 2009-102317 ble far neket samvær med tre barn på tre, fem og seks år. Det var barnehagen som sendte bekymringsmelding om mulige seksuelle overgrep. Barnevernstjenesten fant grunn til å anmelde saken. Anmeldelsen ble henlagt etter bevisets stilling ett halvt år senere.

Lagmannsretten mente at indikasjonene på seksuelle overgrep var flere og dette måtte det bli tatt hensyn til ved fastsettelsen av samværet.

Barna hadde fremtredende motvilje mot å treffe far. Dette ble det også tatt hensyn til, til tross for barnas unge alder. Barna hadde dessuten vist en bemerkelsesverdig fremgang etter at samvær med far opphørte

Lagmannsretten fant etter en samlet vurdering at samvær ikke ville være til barnas beste.

I LE 1991-612 ble far nektet samvær med sin nå ni år gamle sønn på lignende grunnlag.

I LF 2009-169306 ble far nektet samvær med to døtre på 10 og 12 år. Begge jentene hadde slitt med psykiske vansker i flere år.

Mor og begge barn hadde vært innlagt på et tre uker langt opphold ved familieavdelingen tilknyttet BUP. Her kom det frem mistanker om at den eldste datter hadde vært utsatt for seksuelle overgrep (hvilket hennes psykologiske problemer var forenelige med). Dette førte til bekymringsmelding til barnevernet og politianmeldelse. Anmeldelsen ble noen måneder senere henlagt.

Det ble foretatt dommeravhør av den eldste jenta. Lagmannsretten fant at dommeravhøret og opplysningene fra BUP ikke ga tilstrekkelig sannsynlighetsovervekt til å konstatere at jenta hadde vært utsatt for seksuelle overgrep fra far.

Det som ble avgjørende for retten, i dette tilfellet, var at begge døtrene uttrykte klar motvilje til samvær med far.

I LH 2007-738 ble far nektet samvær med sin seks år gamle datter. Mor underrettet politiet etter at barnet hadde fortalt at far hadde forgrepet seg på henne.

Saken ble henlagt etter bevisets stilling ved endt etterforskning. Det ble i forbindelse med etterforskningen foretatt observasjon av barnet. BUPs hoveddiagnose ble at jenta led av tilpasningsforstyrrelse, med seksuelle overgrep som vurderingsdiagnose. Mors forklaring på sin oppfatning om at far hadde utsatt barnet for seksuelle overgrep ga, i følge retten, ikke sannsynlige holdepunkter for at så hadde skjedd.

Dette ble en del av helhetsvurderingen ved avgjørelsen om samværsretten, men avgjørende for resultatet var mor redsel for far, foreldrenes langvarige konflikt og at mor antagelig ville bryte opp og bytte bosted om far fikk samvær. Det ville være ødeleggende for jentas gode utvikling.

I LF 2002-26-2 ble far nektet samvær med sin åtte år gamle datter. Dissens.

Mor var svært negativ til samvær fordi hun var overbevist om at datteren hadde vært utsatt for seksuelle overgrep fra far. Lagmannsretten mente at mistanken var svakt fundert, da det ikke var fremkommet opplysninger av betydning utover hva barnet hadde fortalt til sin behandlende psykolog og til rettens sakkyndige. Behandlende psykolog hadde vitnet om at barnet ble tydelig preget av angst når spørsmålet om kontakt med far ble tatt opp.

Flertallet var bekymret for lojalitetskonflikten barnet kunne blitt utsatt for om samvær skulle gjennomføres.

Mindretallet mente at samvær for far, med en overgangsordning, ville være det beste for barnet. Det var viktig at jenta fikk normalisert forholdet til far. Mors frykt for overgrep virket ikke overbevisende og barnets reaksjoner på spørsmålet om samvær med far bunnet trolig i mors sterke innflytelse og negative påvirkning.

I LA 2003-13329 ble far neket samvær med sin seks år gamle datter. Mor motsatte seg videre samvær pga. mistanke om at far hadde forgrepet seg på henne. Mor anmeldte far for seksuelle overgrep mot datteren, men saken ble henlagt av påtalemyndigheten begrundet i bevisets stilling.

Lagmannsretten mente det ikke var dekning for at jenta var blitt utsatt for seksuelle overgrep. Retten fastslo at jenta hadde en fast og konsekvent motvilje mot samvær med far. Årsaken til jentas motvilje var uklar, men det virket som om noe skjedde under jentas siste samvær med far. Gjennomføring av samvær med tvang ville ikke være til jenta beste.

Lagmannsretten la også vekt på mors fullstendige motvilje mot samvær og de mulige negative konsekvenser et påtvunget samvær ville kunne få for omsorgssituasjonen for datteren.

I LF 2001-118 ble far nektet samvær med sine 5 barn. I tillegg til å ha utsatt sin familie for systematisk mishandling over lengre til, fant retten det nødvendig å legge vekt på at det hadde fremkommet indikasjoner på at far ikke hadde styring på sine seksuelle impulser.

I LE 1990-445 ble far nektet samvær med sin sønn. Guttens alder fremkom ikke av dommen. Far var tilkjent samvær under tilsyn etter dom i herredsretten. Far anket, med ønske om vanlig samvær.

Lagmannsretten bemerket at saken sto i en annen stilling enn for herredsretten, da det var fremkommet nye sakkyndige uttalelser. De sakkyndige hadde i ny rapport uttalt at det var liten tvil om at gutten var blitt utsatt for seksuelle overgrep fra far.

Lagmannsretten mente det var grunn til å tro at far hadde forgrepet seg seksuelt på sønnen under tidligere helgesamvær, og kunne ikke utelukke en risiko for gjentakelse. Far hadde også på uheldig måte involvert sønnen i konflikten med mor. Samvær kunne være skadelig for sønnen.

I LE 1990-565 ble far nektet samvær med tre barn på syv, seks og to år. Den eldste, ei datter, nektet bestemt å være sammen med sin far. Hun hadde i dommeravhør gitt opplysninger om at far hadde utsatt henne for seksuelle overgrep eller på annet utilbørlig vis foretatt seksuelle handlinger i hennes nærvær. Dette stemte overens med det hun hadde fortalt mor og mormor hver for seg.

Lagmannsretten mente det var «solid grunn til mistanke» om at jenta var blitt utsatt for seksuelle overgrep, men det var tvil om handlingenes art og omfang.

Barnet på seks år, en gutt, hadde samvær med farfar og farmor. De lot far få være tilstede, i strid med forutsetninger satt for samværet. Gutten endret sitt adferdsmønster til det

verre i forbindelse med samvær. Etter samvær, tok gutten opp konfliktstoff med sin eldre søster. Dette bedret seg da mor stoppet samværet.

Lagmannsretten uttalte at spørsmålet om samvær med den yngste gutten, måtte avgjøres på samme måte som for hans eldre søsken. Dette var også partenes standpunkt.

Samvær kunne skape nye konflikter i tillegg til de som allerede forelå. Retten la avgjørende vekt på de skadevirkninger konfliktene kunne ha for barna, ved avgjørelsen om å nekte far samvær.

I LE 1989- 370 ble far nektet samvær med tre barn på syv, fem og fire år. Lagmannsretten fant så sterke indikasjoner på at barna hadde vært utsatt for seksuelle overgrep, at det ble avgjørende for å nekte far samvær med barna.

I LE 1988-579 ble far nektet samvær med tre av fire barn. Paret hadde også en datter på atten år. Far var dømt for incest med datteren på atten. Barna hadde ikke hatt samvær med far på over ett år. Samværet var da under tilsyn.

Barna ønsket ikke samvær og dette ble det tatt hensyn til, da de to eldste barna var ti og tolv år gamle. Det ble også lagt vekt på hva eldste datteren, på atten, ville føle om hennes yngre søsken ble tvunget til samvær med far. Hensynet til at mors omsorgsevne kunne bli redusert, fordi et samvær kunne rippe opp i gamle sår og gjøre henne nervøs og engstelig, ble det også tatt hensyn til.

6.1.8 Ved spesielle behov

Det er tilfeller der retten ikke har noe å utsette på den som krever samvær, men hvor samvær likevel blir nektet pga. forhold ved barnet selv eller den barnet bor fast hos.

Barn kan ha særlige behov som gjør at kravene for å tilkjenne samvær skjerpes. Hensynet til at barnet skal få god omsorg i hverdagen fra en god og stabil omsorgsperson kan da bli ansett å veie tyngst. Det er for eksempel om barnet er psykisk utviklingshemmet.

Den forelder barnet bor fast hos kan ha spesielle behov som gjør at vedkommendes omsorgsevne blir svekket om barnet skal ha samvær med den andre forelder, selv om det i utgangspunktet ikke er noe å utsette på samværsforelderens

Det kan være at bostedsforelderens ønsker å flytte for å utvikle sitt sosiale nettverk, eller det kan være at forelderens har psykiske problemer som kan forverres ved samvær.

Det er henført syv saker under dette punktet.

En noe uvanlig sak kom opp for Gulating Lagmannsrett, GL 2012-122922, hvor far ikke fikk samvær med sin datter på elleve år. Mor fikk foreldreansvaret alene og far ble nektet samvær etter avgjørelsen i tingretten. Far anket og ville ha delt foreldreansvar og samvær. Far hadde tidligere hatt del i foreldreansvaret for jenta, noe han ikke hadde benyttet seg av, for eksempel å følge opp jenta i skolesammenheng.

Mor, som var av tamilsk opprinnelse, ønsket å være alene om foreldreansvaret. Hun hadde ingen slektninger eller annen form for sosialt nettverk i Norge. Hun ønsket å ta med seg datteren til Canada, hvor hun hadde slektninger og en mann som ville gifte seg med henne.

Jenta var klar over mors ønsker. Hun ga klart uttrykk for at hun ikke ønsket samvær med far. Etter bruddet mellom far og mor hadde det ikke vært nevneverdig kontakt mellom jenta og far og heller ikke med fars slekt.

For å få til samvær måtte mor ha presset jenta til samvær og det ville ikke vært til jentas beste.

Retten fant jenta moden for alderen og mente at hennes standpunkt var gjennomtenkt. Hun fungerte godt på skolen både faglig og sosialt. Hun ville, etter rettens mening, klare en flytting godt og det å komme nærmere morsslekta ville være til god støtte for både mor og datter.

I LB 2007-42073 ble far nektet samvær med sine fire barn. Barna var fra tre til ni år gamle. Barna hadde psykiske problemer, de tre eldste fikk behandling ved BUP og de to eldste hadde fått diagnosen «reaktiv tilknytningsforstyrrelse». Sakkyndige psykolog

mente at lidelsen var en direkte følge av deres fars måte å forholde seg til dem og deres mor på.

På grunn av de to eldste barnas psykiske problemer, fant lagmannsretten det utvilsomt at far ikke skulle ha samvær med dem. Dette måtte gjelde også for de to yngste, da far kunne utsette dem for en væremåte som ikke var til deres beste. Retten mente at det uansett ville være uheldig for mor og for barna, om det skulle være samvær for noen av barna og ikke for andre.

I LB 2006-128637 ble far nektet samvær med sin åtte år gamle datter.

Mor og far traff hverandre gjennom felles kjente. Det var lite kontakt mellom dem både før og etter jentas fødsel.

Mor var særlig sårbar på grunn av opplevelser i egen oppvekst og hun utviklet depresjon etter fødselen. Det hadde med tiden utviklet seg et konfliktfylt forhold mellom mor og far. Mor var svært negativ til samvær for far og retten var bekymret for at et samvær vil være en så stor belastning for henne at det vil gå ut over hennes omsorgsevne.

Samvær ble i dette tilfelle nektet, selv om det ikke var noe å utsette på fars omsorgsevne

En noe spesiell sak kom frem i LB 2005-78215, der far ble nektet samvær med sin åtte år gamle datter.

Mor kom fra et tradisjonsbundet kurdisk miljø i Irak, mens far kom fra en vestlig orientert iransk familie. Han var ikke villig til å legge vekt på andre verdier enn de han selv sto for.

Mor ble dypt krenket da far ikke ville gifte seg med henne. Hun forklarte at hun ble utstøtt av sin egen familie etter at far gikk fra henne og fant seg ny kjæreste. Mor taklet ikke at far fikk ny kjæreste særlig godt. Det endte med håndgemeng mellom mor og fars nye kjæreste. Far måtte gripe tak i mor bakfra for å stoppe dem. Det endte med at mor falt og brakk ryggen, noe som førte til flere ukers sykehusopphold og rekonvalesens.

Mor følte å ha lidt ærestap som vil få følger for henne resten av livet, ikke minst i forhold til egen familie. Mor uttalte at hun ville motarbeide all samværsrett for far og en slik rett bare vil bidra til å holde konflikten mellom far og mor gående.

Far krevde i dette tilfellet sekundært at datteren skulle bo hos ham. Mor uttalte at hun i så fall ikke klarte å ha noe med datteren å gjøre, hvilket betydde at jenta ville mistet kontakten med sin mor. Dette ble ikke ansett for å være til jentas beste.

Mor hadde videreformidlet konflikten til jenta, noe som gjorde at jenta ikke ville ha noen kontakt med far. Et påtvunget samvær kunne gjøre jenta utrygg og føre henne inn i en lojalitetskonflikt i forhold til mor. Dette, sammen med mors holdning til samvær, ville nok ført til at samvær ikke kunne blitt gjennomført uansett. En beslutning om samvær ville bare blitt en belastning for jenta, uten at noe positivt ville vært oppnådd.

Lagmannsretten hadde ikke noe å utsette på fars omsorgsevne.

I LF 2003-65 ble far nektet samvær med sin fem år datter. Jenta hadde ikke tidligere møtt far og kjente ikke til hans eksistens. Hun opplevde stefar som far og så på hans foreldre som besteforeldre. Hun hadde en lillebror og et nytt søsken på vei.

Retten la vekt på at samvær med far ville rokke ved jentas følelsesmessige posisjon i familien og være en alvorlig forstyrrelse i hennes tilværelse.

Far var fra Tyrkia og kunne ikke sannsynliggjøre at han vil få fremtidig permanent opphold i Norge.

Det at far ikke hadde oppholdstillatelse la retten vesentlig vekt på, fordi den regelmessighet og forutsigbarhet som barnet trengte ved samvær ville bli vanskelig å gjennomføre.

I LB 2001-3876 ble far nektet samvær med sin snart seksten år gamle sønn. Dette var andre gang at spørsmålet om samvær kom opp for retten.

Gutten var lettere psykisk utviklingshemmet og hadde særlig behov for forutsigbarhet og pålitelige omsorgspersoner.

Første gang samværrsspørsmålet var oppe i rettssystemet fikk ikke far samværsrett etter dom i herredsretten. Far anket og Borgarting lagmannsrett (LB 1998-1933) ga dom for samvær etter en nærmere fastsatt ordning. Etter en stund motsatte mor seg videre samvær for far. Hun tok ut stevning med påstand om at far for tiden ikke skulle ha samvær med gutten. Herredsretten ga mor medhold. Far anket til lagmannsretten.

Lagmannsretten la denne gangen vekt på at far var mer enn alminnelig opptatt av sin konflikt med mor. I 1998-dommen ble det antatt at far i stadig mindre grad ville være opptatt av konflikten med mor, men denne forutsigelsen hadde ikke slått til.

Mor forklarte hvordan konflikten med far slet på henne. Lagmannsretten mente at mor burde slippe å forholde seg til far i tilknytning til samvær, da hun fremdeles var en viktig omsorgsperson for gutten.

Gutten kom ofte skuffet hjem etter tidligere samvær med far. Far bygde opp under guttens forventninger til samværene, for så å skuffe gutten ved ikke å leve opp til dem.

Ved totalvurderingen la også lagmannsretten vekt på at gutten ikke hadde hatt samvær med far på to år, og at det ikke var fremkommet noe som tilsa at et eventuelt savn hadde medført noen dårligere psykisk tilstand for gutten. Det virket heller som om opphøret av samvær hadde gitt gutten den ro og forutsigbarhet som han hadde så stort behov for.

En lignende sak var i LB 1998-2665 hvor en far ble nektet samvær med sin åtte år gamle datter. Datteren led av autisme og hadde utviklet en sterk frykt for far. I tillegg var det betydelige kommunikasjons- og samarbeidsproblemer mellom foreldrene.

I LA 1992- 663 ble far nektet samvær med sin fire år gamle datter. Jenta utviklet bekymringsfulle atferdstrekk, som så ut til å bunne i negative erfaringer med far. Mor kom med antagelser om seksuelt misbruk, men sakkyndige hadde ikke grunnlag for å vurdere det.

Jenta hadde stort behov for en ordnet og trygg tilværelse i hverdagen.

Far levde en ustabil og omflakkende tilværelse. Sakkyndige mener at far lite trolig vil følge opp en samværsordning. Far hadde to barn med andre kvinner, som han ikke hadde kontakt med. Han hadde ikke tidligere vist særlig interesse for datteren denne saken omhandlet heller. Lagmannsretten mente at samvær ville være til skade for jenta.

6.1.9 Spesielt der mor blir nektet samvær.

Av de 108 saker var det bare 5 hvor det var mor som ble nektet samvær.

I 3 av de 5 sakene var mor av utenlandsk opprinnelse. I 2 av de 3 sakene var det fare for bortføring som ble tillagt vekt. Eidsivating hadde to dommer hvor mor ble nektet samvær (LE 1993-3073 og LE 2012-101476, Gulating hadde en (LG 2010-53393), Frostating hadde en (LF 2002-492) og Borgarting hadde en (LB 1995-285). Hålogaland og Agder hadde ingen hvor mor ble nektet samvær.

I LE 2012-101476 ble mor nektet samvær med sin sønn på fem år. Mor var opprinnelig fra Russland og hadde med seg et særkullsbarn da hun giftet seg i Norge. Mor beskyldte far for vold og seksuelle overgrep. Beskyldningene ble fremsatt i påhør av sønnen.

Lagmannsretten fant ingen holdepunkter for at beskyldningene medførte riktighet. Retten satte mors beskyldninger i sammenheng med at far noe tidligere hadde ytret ønske om mer samvær. Beskyldningene måtte, etter rettens mening, være fremsatt mot bedre vitende i den hensikt å ramme far fordi han ønsket økt samvær med sin sønn. Dette viste ikke god omsorgsevne. Retten mente at det knyttet seg større usikkerhet til mor enn til fars omsorgsevne.

Selve nektelsen ble begrunnet med at det forelå en reell bortføringsrisiko. Mor hadde ved hjelp av en agent hentet sitt særkullsbarn fra et norsk beredskapshjem. Dette barnet flyttet med mor i Moskva. Mor viste med dette at hun ikke stod tilbake for å benytte seg av bortføring for å få igjennom sin vilje.

I LG 2010-53393 ble mor nektet samvær pga. den lojalitetskonflikt jenta vil oppleve i forholdet til stemoren om samvær ble påtvunget. Nærmere omtalt under lojalitetskonflikt

LF 2000-492 mor ble nektet samvær på grunn av tidligere bortføring. Hun hadde tatt barna med seg til Polen. Retten mente det var risiko for ny bortføring.

I tillegg skapte hun lojalitetskonflikt for barna i deres forhold til far, fordi hun påvirket dem med en svært negativ holdning til far.

I LE 1993-3073 ble mor nektet samvær med sin femten år gamle sønn. Gutten ga klart uttrykk for at han ikke ville treffe mor

7 Avslutning

Etter gjennomgang av dommer fra lagmannsretten hvor resultatet ble nektelse av samvær, er inntrykket at det virkelig skal mye til for å nekte samvær helt.

Nedsatt omsorgsevne til den forelder barnet bor fast hos er den vanligste utslagsgivende faktor for å nekte den andre forelder samvær. Den nedsatte omsorgsevnen kan komme av vold og trusler, bekymring for at barnet blir utsatt for overgrep eller et høyt konflikt-nivå mellom foreldrene. Det viktigste er at barnet har en stabil og god omsorgsperson i det daglige. Det å tvinge et motvillig barn til samvær kan også være en påkjenning for den som barnet bor hos.

Er barna små, blir deres tilknytting til eventuelle steforeldre tillagt sterk vekt, særlig der barnet ikke kjenner sitt biologiske opphav.

I Rt.2010-216 ble det lagt vekt på hva som var til barnets beste på lang sikt, men inntrykket er at lagmannsretten legger mest vekt på hva som er til det beste for barnet ved tidspunktet for domsavsigelsen. Det blir brukt uttrykk som at «det for tiden» ikke tilkjennes samvær og med oppfordringer til foreldrene om å komme frem til andre løsninger på spørsmålet om samværsrett senere.

I mange av sakene har årsaken til samværsnekten vært ganske så alvorlig. Fedrene er blitt dømt for ganske alvorlige voldsforhold eller hatt store psykiske problemer og det har vært alvorlige bortføringssaker. I flere tilfeller kan en ikke annet enn å undre seg over at det i det hele tatt er kommet til sak.

8 Kilder

8.1 Lover

Lov 8. april 1981 nr.7 om barn og foreldre (barnelova)

Almindelig borgerlig Straffelov 22. mai 1902 nr. 10 (Straffeloven)

8.2 Forarbeider

NOU 2008: 9 Med barnet i fokus

Ot. Prp. 103 (2004-2005): Om lov om endringer i barnelova mv.(omfang av samvær, styrking av meklingsordningen, tiltak for å beskytte barn mot overgrep, foreldreansvar etter dødsfall, tilbakebetaling av bidrag mv.)

8.3 Litteratur

Lucy Smith, Peter Lødrup, Barn og foreldre, 7. utgave.

Inge Lorange Backer, Barneloven Kommentarutgave, 2. utgave.

Lødrup/Sverdrup: Familieretten, 5. utgave.

Praktisk rettskildelære. En innføring av Pål A. Bertnes & Halvor Kongshavn: nett-utgave

NORSK FARMACEUTISK TIDSSKRIFT 12/2004, Alvorlige psykiske lidelser og rusmisbruk

8.4 Nettsider

<http://www.reettsdata.no/> noter til barneloven

<http://www.lovdata.no/>

<http://www.ssb.no/>

<http://www.helsedirektoratet.no/>

Seksuelle overgrep mot barn En veileder for hjelpeapparatet. Utgitt av Sosial- og helsedirektoratet i samarbeid med Barne- og familiedepartementet, 2003

www.bortført.no

www.regjeringen.no /Portal: Barnebortføring

8.5 Domsoversikt

Høyesterett

Rt. 1971 s. 204
Rt. 1976 s.1479
Rt 1983 s.359
Rt. 1983 s.897
Rt. 1986 s.368
Rt. 1986 s.638
Rt. 1987 s.456
Rt. 1987 s.598,
Rt.1989 s.148.
Rt.1989 s. 320
Rt. 1990 s. 239
Rt. 1994 s.1394
Rt. 1994 s. 940
Rt. 1995 s.946
Rt. 2001 s. 937
Rt. 2010 s.216

Lagmannsretten

Hålogaland

LH-2011-180752-2
LH-2009-69391
LH-2007-31595
LH- 2007-32236
LH-2007-738
LH-1999-12
LH-1996-359
LH- 1994-496

Frostating

LF-2012-125825
LF-2009-169306
LF-2009-96263
LF-2007-179221
LF-2004-45831-2
LF-2003-9253
LF-2003-65
LF-2002-492

LF 2002-26-2
LF-2001-118
LF-1997-951
LF-1996-538
LF-1991-412

Eidsivating

LE-2012-149005
LE-2012-101476
LE- 2009-70373
LE-2004-87816
LE-2000-451
LE-1997-314
LE- 1996-368
LE-1995-837
LE 1993-3073
LE-1994-1303
LE-1993-2169
LE-1991-612
LE-1991-2282
LE-1990-445
LE 1990-565
LE-1989-370
LE-1988-579
RG-1986-504

Gulating

LG-2012-122922
LG-2011-144546
LG-2010-53393
LG-2008-49320
LG- 2007-13667
LG-2006-143480
LG 2004-6971
LG-2005-149492
LG-2002-5678
LG-2002-82, LG -1998-147

LG-2000-246	LB2005-28529
LG-1998-2058	LB2005-78215
LG-1998-450	LB-2005-18837
LG-1991-807	LB-2004-38054
	LB-2004-4976
Agder	LB-2003-11758
	LB-2001-2258
LA-2012-108925	LB-2002-928
LA-2010-107220	LB-2001-3876
LA-2009-136710	LB-2001-3743
LA 2009-194423	LB-2001-3195
LA-2008-156038	LB-200-1614
LA-2007-96227	LB-2000-1073
LA-2007-61667	LB-2000-142
LA-2006-121791	LB-1999-872
LA-2006-76478	LB-1998-3343
LA-2005-99591	LB-1998-2665
LA-2005-85732	LB-1998-2577
LA-2004-6856	LB- 1999-1686
LA-2003-13329	LB-1997-1513
LA-2003-17583	
LA-2002-639	
LA-2001-1050	
LA-2000-827	
LA-1992-519	
LA-1992-663	
Borgarting	
LB-2012-32325	
LB-2011-49783	
LB-2011-102010	
LB-2011-13141	
LB-2010-152238	
LB-2009-102317	
LB-2008-20738	
LB-2008-20063	
LB-2007-64339	
LB-2007-4090	
LB-2007-42073	
LB 2006-128637	
LB-2005-175131	
LB-2005-171872	
LB-2005-102682	

